

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ Тетяна КОСОВА

«___» червня 2023 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)**

**ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ОС «БАКАЛАВР»**

Тема: «Розвиток страхування ризиків в умовах воєнного стану»

Виконав(ла): Марія ПЕЦЕНКО

Керівник: кандидат економічних наук Анна МАРИНА

Консультанти з окремих розділів пояснювальної записки:

перший розділ - к. е. н. доцент Анна МАРИНА

другий розділ - к. е. н. доцент Анна МАРИНА

Нормоконтролер: старший викладач Наталія ЗАДЕРАКА

Київ 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітньо-професійна програма «Фінанси і кредит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри

Тетяна КОСОВА

«19» травня 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

здобувача вищої освіти ПЕЦЕНКО Марії Віталіївни

(прізвище, ім'я у родовому відмінку)

1. Тема кваліфікаційної роботи «Розвиток страхування ризиків в умовах воєнного стану» затверджена наказом ректора від 20.04.2023 № 530/ст.

2. Термін виконання роботи: з 22.05.2023 до 25.06.2023.

3. Вихідні дані до роботи: нормативно-правова база, дані Національного банку України, дані фінансової та управлінської звітності страхової компанії.

4. Зміст пояснювальної записки:

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1 Сутність та завдання страхування ризиків в умовах воєнного стану

1.2 Міжнародний досвід страхування ризиків спричинених воєнними діями

1.3 Роль страхування в залученні інвестицій в умовах воєнного стану

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1 Страховий ринок України в умовах війни

2.2 Фінансово-економічний паспорт та діяльність АТ «СК «АРКС» на страховому ринку

2.3 Перспективи запровадження нових страхових продуктів в умовах воєнного стану в Україні

Висновок до розділу 2

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу:

ЛИСТ 1. Сутність та завдання страхування ризиків. ЛИСТ 2. Особливості страхування ризиків в умовах війни. ЛИСТ 3. Зарубіжний досвід страхування воєнних ризиків. ЛИСТ 4. Вплив страхування на інвестиції в умовах війни.

ЛИСТ 5. Страховий ринок України в 2022 р. ЛИСТ 6. Діяльність АТ «СК «АРКС» на страховому ринку в умовах війни. ЛИСТ 7. Перспективи запровадження страхових продуктів, які виникли в умовах воєнного стану в Україні.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1	Підготовка та оформлення матеріалів першого розділу кваліфікаційної роботи та надання його керівнику	22.05.2023 – 28.05.2023	
2	Підготовка та оформлення матеріалів другого розділу кваліфікаційної роботи і надання його керівнику	29.05.2023 – 04.06.2023	
3	1. Узгодження кваліфікаційної роботи з науковим керівником. 2. Нормоконтроль та перевірка на академічну доброчесність. 3. Отримання рецензії та відгуку на випускну кваліфікаційну роботу. 4. Підготовка тексту доповіді та демонстраційного матеріалу.	05.06.2023 – 08.06.2023	
4	1. Остаточне оформлення роботи. 2. Подання кваліфікаційної роботи та супровідних документів секретарю ДЕК	09.06.2023 – 11.06.2023 12.06.2023	

7. Консультанти з окремих розділів

РОЗДІЛ	КОНСУЛЬТАНТ (посада, прізвище, ім'я, по батькові)	ПІДПИС, ДАТА	
		ЗАВДАННЯ ВИДАВ	ЗАВДАННЯ ПРИЙНЯВ
РОЗДІЛ 1	к. е. н. Анна МАРИНА		
РОЗДІЛ 2	к. е. н. Анна МАРИНА		

8. Дата видачі завдання: «19» травня 2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Анна МАРИНА
(підпис керівника)

Завдання прийняв до виконання _____ Марія ПЕЦЕНКО
(підпис здобувача)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	10
1.1. Сутність та завдання страхування ризиків в умовах воєнного стану...	10
1.2 Міжнародний досвід страхування ризиків, спричинених воєнними діями.....	21
1.3 Роль страхування в залученні інвестицій в умовах воєнного стану....	26
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	38
2.1 Страховий ринок України в умовах війни.....	38
2.2 Фінансово-економічний паспорт та діяльність АТ "СК "АРКС" на страховому ринку.....	48
2.3 Перспективи запровадження нових страхових продуктів в умовах воєнного стану в Україні.....	74
Висновок до розділу 2.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	93

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Розвиток страхування ризиків в умовах воєнного стану»: 92 сторінок, 11 рисунків, 18 таблиць, використаних літературних джерел 61, додаток 1.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення можливостей для страхових компаній щодо реалізації страхових продуктів в умовах воєнного стану на основі аналізу розвитку вітчизняного страхового ринку у воєнний час та міжнародного досвіду страхування воєнних ризиків.

Об'єктом дослідження є процес страхування ризиків в умовах воєнного стану.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти розвитку страхування ризиків в умовах воєнного стану на прикладі АТ «СК «АРКС».

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи було використано ряд наукових методів: логічне узагальнення для розкриття сутності понять; методи систематизації, групування, табличний та графічний метод, для наочного представлення матеріалу; коефіцієнтний аналіз при розрахунку показників ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості; абстрактно-логічний в процесі формування висновків та результатів дослідження.

Джерела дослідження. Інформаційною базою для розкриття теми послужили публікації науковців та авторів в науковій і спеціалізованій літературі, закони та нормативні акти України, постанови, статистичні дані та офіційна інформація Національного банку України, офіційні дані АТ «СК «АРКС».

РИЗИКИ, СТРАХОВІ РИЗИКИ, ВОЄННИЙ СТАН, ВОЄННІ РИЗИКИ, ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ, СТРАХУВАННЯ, СТРАХОВИЙ РИНОК

ВСТУП

Актуальність теми. Розширення меж та ефективності використання інформаційних технологій, інноваційних рішень, інтеграції у міжнародний простір, створює можливості розвитку економіки держави, суб'єктів господарювання та суспільства. Разом з позитивними обставинами, завжди виникають різні ризики, які можуть згубно вплинути, оскільки вони в більшій чи меншій мірі, завжди супроводжують діяльність людей. Так, в Україні вже понад 15 місяців діє воєнний стан, який був введений з початком повномасштабного вторгнення. Війна спричиняє колосальні негативні наслідки, такі як: численні руйнування інфраструктури, припинення діяльності суб'єктів господарювання, втрата роботи, вимушене переміщення громадян, псування та втрата майна, підвищення інфляції, зниження ділової активності, а найголовніше – втрата життя людей. Цей перелік не є вичерпним, з кожним днем, ризики для всієї країни тільки збільшуються. Воєнні ризики є масштабними та різноспрямованими, що створює необхідність використання механізму страхування, що міг би надати підтримку бізнесу та громадянам, стати джерелом впевненості в забезпеченні фінансового благополуччя. В умовах повномасштабного воєнного конфлікту в країні, на перший план виходить пошук нових інструментів та методів страхування ризиків фізичних та юридичних осіб в умовах воєнного стану, що обумовлює актуальність кваліфікаційної роботи, її мету та завдання.

В науковій літературі чимало робіт присвячено дослідженню категорії «ризик», «небезпека», «загроза» в контексті страхового захисту – цим питанням присвячені роботи Бонби І.І., Бухтіарової А.Г., Воронкової О.М., Дударенко В., Журавки О.С., Журавльової Т.О., Клапків Ю.М., Нагаєва Г.О., Нечипорук Л. В., Олійник О.В., Пахненко О.М., Романчик Т.В., Рудніченко Є.М., Сосновська О.О. Стражева В. В. Різні аспекти розвитку страхового ринку відображено в роботах Антипенко Н.В., Братюк В.П., Гаврилко Т.О., Горбачової О. М., Косової Т.Д., Кочеткова В. М., Мариної А.С.,

Рибак О.М., Слободянюк О. В. М. та інших. Татаріна Т. В. і Mervenur E. D. E. у своїх працях досліджували страхування політичних ризиків та визначали, що входить в дану категорію, а Кривошлик Т. Д. та Ден Ю. О. розглянули важливість страхування інвестицій від політичних ризиків та виділили перелік зарубіжних агентств і компаній, які надають такі послуги. Втім, незважаючи на велику кількість публікацій та наукових досліджень з питань страхування ризиків, особливості забезпечення страхового захисту в умовах воєнного стану є ще не до кінця дослідженими та потребують подальшого вивчення.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення можливостей для страхових компаній щодо реалізації страхових продуктів в умовах воєнного стану на основі аналізу розвитку вітчизняного страхового ринку у воєнний час та міжнародного досвіду страхування воєнних ризиків.

Відповідно до поставленої мети кваліфікаційної роботи постають наступні завдання:

- з'ясувати сутність та завдання страхування ризиків в умовах воєнного стану;
- розглянути міжнародний досвід страхування ризиків спричинених воєнними діями;
- визначити, яку займає роль страхування інвестицій в умовах воєнного стану;
- дослідити діяльність страхового ринку в умовах воєнного стану;
- розглянути фінансово-економічний паспорт та проаналізувати діяльність АТ «СК «АРКС» на страховому ринку;
- визначити перспективи запровадження нових страхових продуктів в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є процес страхування ризиків в умовах воєнного стану.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти розвитку страхування ризиків в умовах воєнного стану на прикладі АТ «СК «АРКС».

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи було використано ряд наукових методів: логічне узагальнення для розкриття сутності понять; методи систематизації, групування, табличний та графічний метод, для наочного представлення матеріалу; коефіцієнтний аналіз при розрахунку показників ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості; абстрактно-логічний в процесі формування висновків та результатів дослідження.

Джерела дослідження. Інформаційною базою для розкриття теми послужили публікації науковців та авторів в науковій і спеціалізованій літературі, закони та нормативні акти України, постанови, статистичні дані та офіційна інформація Національного банку України, офіційні дані АТ «СК «АРКС».

Практичне значення написання кваліфікаційної роботи полягає в тому, що за допомоги проведеного дослідження страхування ризиків в умовах воєнного стану, можна отримати об'єктивні результати важливості розвитку галузі страхування та при надзвичайному стані в країні використовувати цей механізм для залучення інвестицій у відновлення країни та забезпечення економічної стабільності.

Структура кваліфікаційної роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст розміщено на 92 сторінках друкованого тексту з 11 рисунками, 18 таблицями, списком використаних джерел, що налічує 61 роботу та розміщений на 7 сторінках, один додаток займає 23 сторінки.

Публікації.

1. Марина А. С., Пеценко М. В. Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 5 (05), С. 44-51. (У фаховому виданні)
2. Пеценко М. В. Діяльність страхових компаній у воєнний час. Політ. Сучасні проблеми науки: тези доповідей ХХІІІ Міжнародної науково-

практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених. Київ, 2023. С. 120-121 (науковий керівник – Марина А.С.).

3. Пеценко М. В. Система контролінгу страхових компаній. Перспективи сталого розвитку в умовах глобалізації в економічному, управлінському та інженерному аспектах: Матер. II Міжн. наук.-практ. конф.. Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2022. С. 36-38 (науковий керівник – Марина А.С.).

4. Рибак О. М., Пеценко М. В. Дослідження ринку страхування України в умовах ризик – орієнтованого середовища. Фінанси, облік та оподаткування: теорія і практика: матер. XIII Міжнарод. наук.-практ. інтернет конфр 24 листопада 2022 року., НАУ, 2022. С. 91-95

5. Горбачова О. М., Пеценко М. В. Страхові компанії та їх роль на фінансовому ринку України. The 15th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects» (September 21-23, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. P. 302-306.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Сутність та завдання страхування ризиків в умовах воєнного стану

Страховання є достатньо поширеним видом послуг, яким користуються більшість людей для забезпечення своєї фінансової стабільності, при виникненні несприятливих ситуацій. Процес роботи страхових компаній є специфічним, який передбачає спочатку акумуляцію грошових коштів, а потім компенсацію збитків, яку зазнає застрахована особа, якщо буде місце такому випадку. З урахуванням, що кошти отримуються наперед, передбачається посилений контроль з боку державної влади. Що дозволяє чесно здійснювати діяльність та пропонувати велику різноманітність видів страхових продуктів. Проте в умовах сьогодення, відбувається стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, загострюється екологічна, політична ситуація, що не тільки покращує життя, але й провокує більше ризиків, так реальною загрозою політичного впливу стало повномасштабне вторгнення РФ на територію України від 24 лютого 2022 р., що створює кожен день невизначеність в майбутньому. Тобто в умовах розвитку технологій покращується і зброя, яка завдає величезних руйнувань, що і зумовлює необхідність для компенсаційних виплат. Актуальність страхування від різного роду ризиків, має бути важливою категорією для забезпечення економічної «подушки», як для громадян, так і господарюючих суб'єктів. Тому, варто з'ясувати зміст поняття «ризик».

Вважається, що категорія «ризик» походить від латинського слова «*resicum*» (небезпека, скеля), також існує версія походження від грецьких слів «*ridsikon*», «*ridsa*» (стрімчак, скеля). Якщо брати інші мови, то в французькій

мові існує слово «*risqoe*» (погроза, ризикувати); італійській мові «*risiko*» (небезпека, погроза), «*risicare*» (лавірувати між скель). Це пов'язується з першочерговим історичним розвитком саме морського страхування, коли великим ризиком було зіштовхнутися зі скелею [1]. Що свідчить з ризиком пов'язується негативна подія, яка може трапитися.

Сам ризик є невід'ємною складовою та рушійним механізмом, що спричиняє потребу в страхуванні, якщо ризиків не існувало б, то відповідно страхування не було б. Це пояснює те, що ризик став передумовою для виникнення напряму страхування. Так, страхові компанії піддаються ризикам за двома групами: перша група, це ті які страховик отримує від застрахованих осіб; друга група, ризики, які виникають при здійсненні господарської діяльності страхової компанії, тобто власні. Важливими є обидві групи, проте у цьому дослідженні буде зосереджена увага саме на першій групі ризиків, за якими пропонується страхування.

Ризик можна вважати головною характеристикою сучасного світу, якому притаманна велика диференціація, що виникає внаслідок дії різних причин та має вплив на кожен сферу діяльності. З економічної точки зору визначення категорії ризику не є єдиним. Пов'язано це саме з багатоаспектністю цього явища, численні дослідження науковців створюють величезний спектр трактування даної категорії, наділяючи різними властивостями, яким повинен відповідати ризик. Тому дослідимо наведені терміни різними авторами.

В дослідження Клапкова Ю. М. він доходить висновку, що ризик у страховій теорії ризику, це «визначений як суб'єкт страхування, який в кінцевому підсумку призводить до його ідентифікації з застрахованим об'єктом або особою» [1].

Рудніченко Є. М. зазначає, що «це об'єктивно-суб'єктивна категорія, що пов'язана з певною мірою невизначеності результату внаслідок прийнятого рішення (дії і/або обставин)» [2].

Бонба І. І. «те, що несе в собі загрозу, невпевненість у майбутньому, як

ймовірність настання певної негативної події або ж можливість негативного відхилення від очікуваного результату» [3].

Журавка О. С., Бухтіарова А. Г., Пахненко О. М. дають визначення ризику, як «можливість негативного відхилення між плановими та фактичними результатами, тобто небезпека несприятливого результату на одне очікуване явище» [4, с. 57].

Сокиринська І. Г., Журавльова Т. О., Аберніхіна І. Г. зазначають, що згідно із сучасною концепцією ризик «це не тільки вартісне вираження ймовірності події, яка призводить до витрат або недоотримання доходів порівняно з планом, прогнозом, проектом, програмою, а й можливість відхилення від цілей, заради яких приймалося рішення» [5, с. 199].

Олійник О.В., Нагаєва Г. О. «ризик – це ймовірність зазнати втрат очікуваної економічної (фінансової) користі або прямих збитків через появу непевної (випадкової) події, що стосується майнового інтересу членів суспільства» [6, с. 36].

Великому тлумачний словник української мови, подає ризик як одне з визначень «усвідомлена можливість небезпеки» та «сміливий ініціативний вчинок, дія із сподіванням щастя, успіху, позитивного результату» [7, с. 1221].

З наведених вище понять можна окреслити, що ризик визначають як ймовірність настання чи не настання події, яка може спричинити настання, як негативних, так і позитивних наслідків, тобто певне коливання від запланованого результату. Також, його пов'язують з термінами невизначеність, загроза, небезпека.

У своїй роботі Рудніченко Є. М. провів дослідження в якому визначив, що поняття небезпека, загроза та ризик не є тотожними, а взаємопов'язаними. Так, він навів приклад з аналогією човна, коли човен потрапляє у море перед ним існує потенційна небезпека, якщо на його шляху з'являється певний об'єкт (айсберг, скеля) це вже є загрозою, що спонукає команду на роздуми ризикувати чи ні, а саме оминати загрозу чи взагалі не наближатися. Тобто, небезпеку визначає як об'єктивно існуюча реальність, яка може порушити

стан рівноваги суб'єктів і призвести до негативних наслідків, а загроза – це наслідок небезпеки у вигляді об'єктивізованого чинника потенційно негативної дії; [2]. З огляду на це, для того, щоб існував ризик необхідними умовами є небезпека, наслідком якого є загроза.

Романчик Т. В. розглядаючи категорії небезпека, загроза та ризик, також їх розмежовує та обґрунтовує в залежності від ступеня імовірності події негативних наслідків. Зазначає, що небезпеку можна розглядати як стан (імовірнісний неконкретизований вплив негативних чинників), загрозу як дію (висока частка імовірності реальної події, за якої стає можливий перехід небезпеки зі стану можливості у реальну площину) та ризик – як імовірність втрати частини ресурсів під негативним впливом випадкових подій, які погано прогножуються [8]. На відміну від попередньої думки науковця, тут притримана думка, що вплив ризику має негативні наслідки. З чим не можна погодитися, оскільки небезпека, загроза та ризик будуть мати, як негативні, так і нейтральні наслідки, проте ризик додатково може супроводжуватися позитивним відхиленням від результату.

Невизначеність з ризиком також не є тотожними їх варто розрізняти. Невизначеність може бути присутня завжди, коли не можна оцінити причино-наслідкові зв'язки будь-якої ситуації. Вона супроводжується недостатньою кількістю інформації та неоднозначністю, за якої не можна точно визначити та зрозуміти стан у сьогоденні чи в майбутньому. На думку Сосновська О. О. «невизначеність розглядається як первинне явище, а ризик – вторинне. Чим більша невизначеність при прийнятті господарського рішення, тим більший ступінь ризику. Основна відмінність між ризиком та невизначеністю – це можливість вимірювання та оцінки: невизначеність виміряти неможливо, в той час, як ризик можна оцінити» [9]. Такої ж думки й О.В. Олійник, Г.О. Нагаєва, що «ризиком буде визнано лише таку невизначеність, яку можна оцінити кількісно» [6, с. 35]. Романчик Т. В. зазначає, «якщо невизначеності ситуації не існує, це прогнозований результат діяльності підприємства» [8]. Тобто, можна дійти висновку, що відмінності полягають у тому, що невизначеність

може існувати завжди, проте ризик лише в майбутньому; невизначеність може проявлятися сама по собі, тоді як ризик це очікувана подія; та основною відмінністю полягає, що невизначеність не можна виміряти, тоді як ризик є вимірюваним.

Отже, на основі проведеного аналізу, можна підсумувати, що різноманітні визначення ризику є характерними, оскільки вони охоплюють всі сфери нашого буття, в роботі під терміном «ризик» розуміється можливість настання чи не настання певної події, яка буде підлягати вимірюванню та в кінцевому результаті супроводжуватиметься негативним чи позитивним відхиленням від очікуваних результатів.

Розвиток страхування має велике значення, оскільки воно є загальним універсальним засобом страхового захисту усіх форма власності, доходів і інших інтересів підприємства, організацій і громадян, у тому числі їх життя і здоров'я [10]. В загальному, можна зазначити, що страхування являє собою економічні відносини між двома сторонами страховиком, який внаслідок настання страхового випадку виплачує суму відшкодування і страхувальником, який формує страховий фонд цільовими внесками. В цьому контексті варто висвітлити поняття страховий ризик.

Для цього звернемося до законодавства, яке по суті має згладжувати всі суперечності при розгляді будь-яких термінів. Так, відповідно до закону України «Про страхування», страховий ризик визначають як «певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання» [11]. Визначення страхового ризику, які пропонують науковці: «імовірна подія або сукупність подій, на випадок яких здійснюють страхування» [4, с. 18]; «як певну подію, на випадок якої проводиться страхування та яка має ознаки ймовірності й випадковості настання, з визначеним розміром страхової суми в договорі страхування, в межах якої страховик може нести відповідальність щодо конкретного об'єкта (предмета договору)» [12]; «слід розглядати як явище, в основу якого покладено, з одного боку, невизначеність, з іншого – можливість оцінити ступінь ймовірності

настання тієї множини негативних або позитивних змін, які можуть відбутися з об'єктом страхування» [13]; «ймовірна подія або сукупність таких подій на випадок настання яких проводиться страхування, тоді як реалізацією страхового ризику є факт часткової або повної компенсації страховиком на користь страхувальника шкоди, що було заподіяно в результаті страхової події» [14].

Варто зауважити, що наведене визначення в законі є достатньо зрозумілим та лаконічним, запропоновані визначення науковців в цілому спираються на нього та додають вже більш характеристик. Проте, важливим моментом є розрізняти страховий ризик від страхового випадку. Відповідно до Закону України «Про страхування», страховий випадок це «подія, передбачена договором страхування або законодавством, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми страхувальнику, застрахованій або іншій третій особі» [11]. Тобто, є тонка межа між цими двома визначеннями, страховий ризик є більш загальним та вказує на можливість настання події, яка принесе збитки, в той час як страховий випадок є конкретною подією, яка зазначена в договорі страхування та засвідчує факт настання події, яка принесла збитки. Наголошуємо, саме на негативному впливі, оскільки якщо з точки зору безпеки та специфіки страхування, то тут завжди для застрахованих осіб в разі настання страхового випадку буде завдана шкода об'єкту страхування (майну, інфраструктурі, особі тощо). Тобто, можна виокремити, що ризик має бути чистим, а не спекулятивним, у разі спекулятивного ризику наслідком може бути вигода, тому на страхові ризики не повинен бути здійснений цілеспрямований вплив для їх реалізації. На (рис. 1.1) окреслено основні критерії за якими ризик буде відноситися до страхового ризику.

Відповідно, не всі ризики підлягають страхуванню, оскільки вони є досить різноманітними та можуть нести величезні негативні наслідки. Ті ризики, за якими не можна прослідкувати можливість настання та визначити потенційно можливу завдану шкоду, відносяться до нестрахових ризиків. З

огляду на вище зазначене, страховий ризик – це випадкова та можлива подія, яка буде мати негативні наслідки та є вимірюваною, щодо конкретного об'єкту, яка передбачає необхідність у її страхуванні.

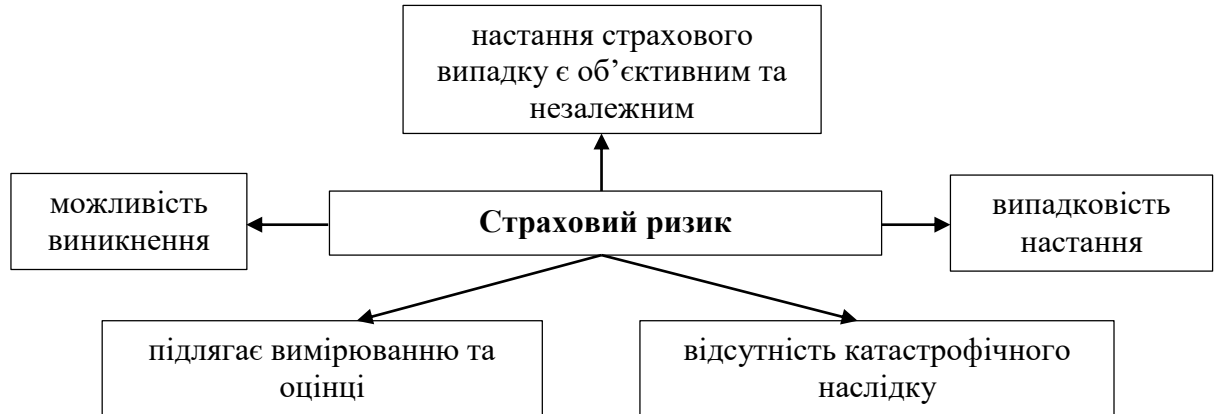

Рис. 1.1 – Критерії страхового ризику

Джерело: розроблено автором на основі [1; 4, с. 58; 15]

Кожна держава та суспільство весь час піддається різним ризикам в процесі розвитку, створення матеріально-технічної бази, використання природних ресурсів та вплив антропогенного чинника, створює небезпеку для діяльності, здоров'я та життя людей. Як і раніше людство потерпає від стихійних лих, проте великого збитку, також завдають авіакатастрофи, пригоди пов'язані з автомобільним, залізничним, морським транспортом тощо. Так, в міру розвитку сучасного світу, збільшується кількість запропонованих видів страхування. Що певним чином може задовольнити потреби більшості зацікавлених осіб, тобто, вибір є достатньо широким. Популярними видами страхування, які пропонують більшість компаній – це автострахування, майнове страхування, страхування від нещасних випадків, медичне, туристичне страхування, страхування життя, страхування відповідальності. Найбільш значним сегментом страхового ринку вважається майнове страхування [16]. Відповідно кожен з видів, включає розмежування на різні підвиди страхових продуктів, які покривають численні страхові ризики.

Зазвичай страхові продукти з'являються або під час кризових ситуацій або незвичайних випадків, які стають частими в суспільстві. Так, пандемія *Covid-19* принесла ряд негативних чинників, у зв'язку із запровадженням надзвичайного стану, були введенні жорсткі карантинні обмеження, які пов'язані з скасуванням авіаційних, транспортних сполучень між країнами, обмеженнями щодо переміщення осіб в середині країни, порушення постачань, зупинка роботи бізнесу, скасування всіх масово-культурних заходів, переведення на дистанційну форму діяльності, що спровокувало застій в економіці. Проте поряд із іншими видами діяльності для страхування це відкрило нові можливості для введення нового страхового продукту, а саме страхування від *Covid-19*. Важливим був перехід роботи на дистанційний режим, що відповідно передбачається інноваційністю та цифровізацією, тому компанії що вчасно змогли перелаштувати роботу та адаптуватися до ситуації продовжили свою діяльність. З переходом на віддалений режим роботи підвищилися ризики кібератак, що сприяло більшому використанню страхування від кіберризиків. Що дало поштовх до відновлення роботи та справляння із негативними наслідками пандемії.

Ну сучасному етапі розвитку, Україна перебуває в складних умовах, на її території діє вже понад 15 місяців воєнний стан, який був запроваджений Указом Президента [17] на вимушених умовах, а саме – повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [18], термін воєнний стан трактується, як «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове,

зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень». За цих умов з'являється новий вид ризиків, а саме воєнні ризики, які є надзвичайно важким видом страхування. Відповідно ризики можуть бути, як залежні, так і не залежні один від одного, даний вид ризику буде відноситися до другої категорії, тобто створює «ефект доміно», що за собою тягне ряд інших ризиків.

Ризики під час воєнного стану значно зросли та разом з ними і страхові випадки, проте страхові компанії не відшкодовують збитки спричинені воєнними конфліктами, які спричиняють пошкодження чи поранення внаслідок влучання снарядів, літальних пристроїв, ракет, куль, тощо. Збитки які спричинені війною належать до форс-мажорних обставин, тому страховики мають право не виплачувати страхові виплати. Але це ніяким чином не впливає на страхові випадки, на які не було впливу війни, вони лише можуть відтермінувати виплату спираючись на форс-мажорні обставини, при тому якщо їх дія припиняється, має бути виконане зобов'язання страховика [19]. Віднесення таких ризиків до форс-мажорів, полягає в тому, що це спричиняє великим руйнуванням майна, іноді навіть не залишається нічого, великої небезпеки також є вибухова хвиля, уламки, що завдають шкоди всьому, а найголовніше життю людини. Тому, вартість виплати можуть бути надзвичайно великими, за якими страхова компанія може не мати змогу продовжувати діяльність.

Страхування ризиків під час воєнного стану є надзвичайно важливим, що має забезпечити надійний захист у разі настання страхових випадків, як суспільству, так і господарюючим суб'єктам, створюючи належну підтримку в надзвичайно складних умовах.

Трактування поняття воєнні ризики ще не опановано, в законодавстві таке визначення є відсутнім, також в наукових українських працях термін є не зовсім досліджений. Досить часто є плутанина вживання термінів «воєнний» та «військовий» в медіа, різних викладах авторських думок, простежується їх

заміна, це пов'язано, саме з необізнаністю у військовій справі та не заглиблення в даніх термінах. Важливе дослідження провела Александрова М. М., яка зауважила, що в страхуванні необхідно чітко використовувати поняття «воєнні» чи «військові» ризики для зменшення спорів, а також конкретне визначення всіх елементів страхового процесу при здійсненні страхування. Дослідила, що розмежування даніх термінів необхідно розуміти від визначень слів «війна» та «військо». Дане твердження сформувалось на основі звернення до Академічного тлумачного словника української мови, та було визначено, що «воєнний» – це той, який стосується війни, тобто є похідним від слово «війна». «Військовий» слово, яке стосується армії та є пов'язаний зі словом «військо». Тому термін «воєнні ризики», буде стосуватися воєнних дій, загроз, конфліктів, проте термін «військові ризики» будуть пов'язані з ризиками війська чи армії [20].

Ризики пов'язані з війною відносяться до загальної категорії політичних ризиків, тобто, щодо негативних змін у політичній діяльності спричиненими уповноваженими особами та ті, які спричинені революцією, тероризмом, загострення конфліктів. Політичні ризики розділяють на два види: перший це страхування іноземних капіталовкладень нерезидентами, тобто інвестиції в інші країни; другим є комплексне страхування політичних ризиків, страхування майна від ризиків: саботажу, терористичних актів, страйків, безладів, війни та громадянської війни, вторгнення, повстання, революції, політичного насильства, зловмисних пошкоджень, перерв у виробництві (що були спричинені перерахованими вище ризиками) [21]. Таке покриття є дорогим, тому потребує перестрахування за кордоном. В Україні таке покриття було доступним до повномасштабного вторгнення, переважно здійснювалося іноземними страховими компаніями, в умовах війни таке покриття вже придбати не можна, оскільки ймовірність настання страхового випадку є надзвичайно високою. Проте поступово страхові компанії почали запроваджувати страхові продукти які покривають ризики воєнних дій.

Під наслідками воєнних дій та воєнних ризиків з пропонуванням різних

продуктів страхові компанії розуміють:

1) воєнні дії: «влучення снарядів, мін, куль, обрушення будівель, наслідки пожежі, мінування територій, тощо – страхування від нещасних випадків [22]»; «пошкодження осколками, ризик прильоту ракети, інших об'єктів, підрив на міні, прямий обстріл – страхування транспортного засобу [23]»;

2) воєнні ризики: «руйнівна дія від ударних хвиль, наїзд або зіткнення з військовою технікою, падіння сторонніх об'єктів оборонного і спеціального призначення, пошкодження вогнем або теплом при близькому розміщенні від пожежі – страхування автомобіля [24]».

Виходячи з вище наведеного, під воєнними ризиками в страхуванні, пропонується розуміти, комплекс ризиків, які можуть завдати шкоду застрахованому об'єкту, внаслідок проведення бойових дій (але не на самій території), їх прямого чи опосередкованого впливу.

Діяльність в умовах війни потребує підтримки, з боку держати, інших країн та підтримки один одного в своїй країні. Війна вже завдала великих втрат, щодо пошкодженої інфраструктури, майна як господарюючих суб'єктів, так і населення, великі втрати серед людей, відтік громадян за кордон, що характеризується скороченням ділової активності, економічної кризи та банкрутства.

Страхування під час воєнного стану, має бути каталізатором допомоги в подоланні скрутного становища, тому основними завданнями є:

- забезпечення повного інформування страхувальників під час укладання договорів та не замовчування ризиків, які є виключенням;
- сприяння максимально вигідних умов та доступу при оформленні страхових продуктів;
- створення надійного захисту для страхувальників, забезпечуючи відшкодування збитків;
- розробка нових видів продуктів, які зможуть задовольнити потреби суспільства.

З проведеного вище дослідження, стає зрозумілим, що в Україні є недостатньо досвіду страхування воєнних ризиків, через це, існує необхідність розгляду міжнародного досвіду, для можливості його імплементації до вітчизняних реалій та створення дієвої системи страхування ризиків під час повномасштабної війни.

1.2. Міжнародний досвід страхування ризиків, спричинених воєнними діями

Масштаби та наслідки війни вказують, що вона має негативний вплив не лише на Україну, а у зв'язку з міжнародною взаємодією надає неабиякий вплив на весь світ. Страхування є ключовим елементом стійкого суспільства, забезпечуючи захист, коли трапляється найгірше, і підготовку до ризиків, які можуть чекати попереду – тому продукти та послуги, що надаються сектором, повинні бути достатніми для подолання майбутніх та теперішніх викликів. Оскільки, ведення активних бойових дій, не створює прогнози на швидке закінчення війни, тому компанії, які прагнуть реагувати на неї, повинні розвивати широке розуміння мінливого ландшафту ризиків, а страховики повинні співпрацювати з ними у розбудові стійкості до ризиків.

Впровадження різних страхових продуктів у світі завжди видозмінюється відповідно до світових умов та процесу еволюції ринків. Сучасні технології, законодавчі бази та цифровізація світових процесів дає змогу нині страховим компаніям провадити свою діяльність не лише на національному, а й на іноземних ринках. Даний процес сприяє розвитку страхової організації та зміцненню конкурентної позиції держави у світі.

Більшість страхових полісів у всіх країнах за замовчуванням виключають збитки, спричинені воєнними діями, оскільки вони потенційно занадто великі, щоб їх можна було застрахувати. Страхування розширювалося і зміцнювалося протягом 20-го століття, ставши важливим елементом у незліченних галузях економіки. Проте, відбувалися політичні зміни, які

супроводжувалися війною, що дало поштовх до роздумів страховиків, як впоратися такими потенційно руйнівними ризиками.

Ще в 19 столітті однією зі сфер, в якій страховий ринок набув найбільшого розвитку, була торгівля, і покриття вантажних перевезень, особливо морських. Характерним було, що страховики почали захищати себе від ризиків війни, пропонуючи конкретне покриття за пошкодження або затоплення кораблів через військові напади ворожої країни. У 1930-х роках основні ризики, такі як воєнні, покривалися переважно в Лондоні, де великі страхові компанії вже працювали на ринку, який у багатьох інших частинах світу тільки зароджувався. У 1938 році компанії погодилися на стандартне застереження про виключення воєнних ризиків для не морського бізнесу. Аргументація, яка зберіглася донині, полягала в тому, що ризики збройних конфліктів просто занадто великі, щоб їх можна було покрити. Пункт NMA 464 (Застереження про виключення війни та громадянської війни) виключає з покриття: «Збитки або пошкодження, прямо чи опосередковано спричинені війною, вторгненням, діями іноземних ворогів, військовими діями (незалежно від того, оголошена війна чи ні), громадянською війною, повстанням, революцією, заколотом, військовою або узурпованою владою, конфіскацією, націоналізацією, реквізицією, знищенням або пошкодженням майна будь-яким урядом, державною чи місцевою владою або за їхнім наказом» [25].

Поштовхом до застережень стали критичні події в Європі, головною з яких була громадянська війна в Іспанії (1936-1939), яка супроводжувалася руйнівними наслідками масштабних бомбардувань та значною кількістю смертей. Також, колосальні негативні наслідки були спричинені анексією Гітлера (що призвело до Другої світової війни). Положення про виключення війни набуло широкого поширення в усьому світі, і передумова про те, що страхові компанії не можуть нести відповідальність за руйнування, спричинені воєнними діями, була встановлена як правова основа.

Пункт NMA 464 залишався світовим стандартом до 2001 року, коли терористичні атаки 11 вересня докорінно змінили погляди урядів на війну, як

з точки зору того, кого можна вважати учасником бойових дій, так і з точки зору того, як тероризм може перетинатися з діями правлячого режиму держави, призвели до того, що ці ризики стали частиною винятків, включених до більшості договорів страхування. Аргументація аналогічна: терористичні організації можуть завдати надто великої шкоди, щоб її можна було покрити за загальним полісом [25].

Тобто, звичайні поліси страхування не покривають воєнні ризики, для їх покриття необхідні окремо розроблені програми.

Іспанія тимчасово запровадила програму страхування політичних ризиків (*Political risk insurance, PRI*) у 1941 році була створена установа, що надає компенсацію за збитки від тероризму, у формі державного Консорціуму страхових компенсацій (*Consortio de Compensación de Seguros, CCS*). Початковою метою було, допомогти виснаженому іспанському страховому ринку впоратися з великими страховими збитками, що виникли в результаті Громадянської війни в Іспанії (1936-1939 рр.). Після низки великих катастроф (як природних, так і техногенних) у 1940-х роках, *CCS* отримала постійний юридичний статус у 1954 році як державний орган, підпорядкований Міністерству фінансів. З 1954 року страхування було обов'язковим для «надзвичайних ризиків», включаючи природні катастрофи (наразі: землетрус і морський землетрус, виверження вулкану, повінь, буря, падіння метеоритів) та соціально-політичні ризики (тероризм, масові заворушення, громадянські заворушення, повстання, дії армії та сил безпеки в мирний час), і завжди було пов'язане з базовою політикою. Ризик тероризму з самого початку був окремим «надзвичайним ризиком» в рамках *CCS*. *CCS* функціонувала як державна страхова установа, що гарантувала таке покриття. В результаті процесу інтеграції Іспанії до Європейського Співтовариства, правова природа та структура *CCS* були змінені. Так, у 1990 році її правовий статус було затверджено законом, і *CCS* стала державною установою, підпорядкованою Міністерству економіки та конкурентоспроможності [26].

CCS має власну юридичну природу і для виконання своїх різноманітних

функцій має власні ресурси, незалежні від державних. Підтримується необмеженою державною гарантією, якщо збитки перевищують її власну платоспроможність, хоча за всю історію свого існування вона жодного разу не була затребувана. Покриття «надзвичайних ризиків» (включаючи також ризик тероризму) має бути обов'язково включене в усі поліси, що видаються приватними компаніями у сфері страхування майна (за деякими винятками), життя та від нещасних випадків. Залежно від виду страхування, ця система відшкодовує прямі матеріальні збитки, перерву в роботі, смерть та постійну або тимчасову втрату працездатності. Особисті збитки відшкодовуються, навіть якщо страховий випадок стався за кордоном. *CCS* бере на себе покриття у випадку, якщо надзвичайний ризик прямо не бере на себе приватна компанія, яка видала базовий поліс, або коли компанія, яка захищає ризик самостійно, не в змозі виконати свої платіжні зобов'язання через банкрутство чи неплатоспроможність. Для фінансування покриття «надзвичайних ризиків» застосовується обов'язкова надбавка до страхової суми. Надбавка, тариф якої варіюється лише залежно від типу ризику (житло, офіси, магазини, фабрики, доки, автомобілі тощо, а також особи), збирається компаніями разом з їхніми преміями. З точки зору досвіду збитковості, частка загальних збитків, виплачених *CCS* за надзвичайні ризики в період 1987-2015 рр. у майновому страхуванні, за тероризм та інші політичні ризики становлять 6,43 % (425 млн євро – станом на 31 грудня 2015 року) від загальної суми виплат (6,6 млрд євро) [26].

Ізраїль знаходиться в нестабільному сусідстві з періодичними загрозами для його безпеки. Для запобігання ризикам в країні діє «*Terrorism risk insurance program*» формуванням Компенсаційного фонду відповідно до ізраїльського закону про податок на майно (*Compensation Fund according to the Israeli Property Tax Act*). Фонд виник у 1941 році із заснуванням національного фонду для відшкодування збитків, завданих війною. З роками покриття розширилося за рахунок додаткових збитків – не лише воєнних збитків, але й збитків від ворожих дій і тероризму. Закон компенсує прямі збитки, предмети

домашнього вжитку, збитки, завдані за межами Ізраїлю (наприклад, літакам і кораблям), а також непрямі збитки. Прямими збитками вважаються збитки, завдані активам, непрямыми – втрата доходу або недоотримання прибутку, внаслідок дій, спричинених: 1) іноземними арміями; 2) ворожими діями (тероризмом) проти Держави Ізраїль; 3) іншими воєнними діями Армії оборони Ізраїлю. Участь держави та рівні страхового покриття: компенсація за пряму шкоду майну, (крім домашнього, яка обмежена сумою близько 20 000 євро) не обмежена; можна придбати додаткове покриття – страхування до 0,3% від вартості майна з лімітом до 140 000 євро. Крім того, можна придбати покриття для майна за межами Ізраїлю за ставкою 0,5%–4,5% від його вартості. Страхове покриття не обмежується для зареєстрованих підприємств [27]. Тобто, діє система розподілу ризиків між державою та страховими компаніями, відповідно до якої, страховики виплачують суму збитку, але якщо вони перевищують певну межу, то держава компенсує ту частину. До компенсаційного фонду виділяється певний відсоток від податку на покупку щороку, ставка змінюється в залежності від непередбачуваних подій, проте у 2013 р. фіксована на рівні 15 %.

Враховуючи всі жахливі наслідки, які приносить війна, економіка не повинна зупинятися, оскільки лише продовжуючи діяльність всіх галузей, країна матиме додаткові ресурси захисту та важливим показником для західних партнерів, що складні умови в країні забезпечують різного роду нові ініціативи для підтримки її життєздатності. Саме страхування є важливою частиною у забезпеченні захисту та стійкості, проте страховий ринок на одинці не може з цим впоратися, тому взаємодія держави є необхідним рушійним механізмом.

Також для підтримки економіки та її галузей неодмінну роль відіграє інвестиційна діяльність, яка створює можливості при недостатності коштів, тому в наступному питанні дослідимо саме страхування інвестицій та які програми діють у світі.

1.3. Роль страхування в залученні інвестицій в умовах воєнного стану

У теперішньому світі ринкової економіки, страхування являється одним із найсуттєвіших факторів розвитку інвестиційної діяльності. При зростанні ризиків вплив здійснюється, як для країни та компаній, що працюють на її території. Дві головні ролі виконують страховики: в першу чергу, під час здійснення основної діяльності вони страхують особисті та економічні інтереси суб'єктів господарювання від потенційних ризиків та невдач, в наслідок чого підтримують інвестиційну діяльність. Наступна роль – страхові компанії здатні виступати прямими інвесторами.

Інвестиційна діяльність страховика визначає вкладення їх залучених та власних ресурсів в теперішній час, з метою одержання прибутку в майбутньому. Інвестиційна діяльність страхових організацій започаткована на механізмі розміщення страхових резервів. Проте залучений характер коштів страхових резервів визначає встановлення певних обмежень в формах та умовах їх інвестування [28, с. 104].

Інвестиційна діяльність відіграє важливу роль у здійсненні структурної реформи економіки України, підвищенні конкурентоспроможності продукції і підприємств, переході до інноваційної моделі розвитку. Тому залучення інвестицій та забезпечення сприятливого інвестиційного клімату, впродовж багатьох років, залишається пріоритетним напрямом розвитку економіки України. Інвестиційна діяльність постійно супроводжується численними ризиками: законодавчо-нормативними, політичними, проектними, фінансовими, природними, технічними та інші, які можуть призвести до втрати вкладених коштів і відповідно потребує захисту від їх впливу [29].

Заради створення стабільного та сприятливого режиму інвестування встановлено державну гарантію, щодо захисту інвестицій, яка являє собою систему правових норм, призначених для захисту інвестицій, незалежно від виду фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності,

сплати податків і зборів. Зокрема, ставлення до вітчизняних та іноземних інвесторів однакове, виключаючи дискримінаційні заходи, які можуть перешкоджати управлінню інвестиціями, використанню та ліквідації інвестицій, а також умови та порядок вивезення інвестованих цінностей та результати інвестування.

Згідно з ст. 19 п. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [31] інвестиції можуть та мають бути застраховані, у випадках передбачених законодавством. Тоді як за ст. 6 п. 17 Закону України «Про страхування» [11] передбачає страхування інвестицій як різновид добровільного страхування. Страхування інвестицій є досить новим видом страхування в Україні, який незважаючи на значні обсяги інвестування та ризики, які їм загрожують, не отримав належного розвитку. Це пов'язане, головним чином, з обмеженими фінансовими можливостями страхових компаній щодо прийняття на страхування інвестиційних ризиків, у тому числі неможливістю перестрахувати їх кордоном [29].

Інвестиційна діяльність страхових компаній базується на основних принципах [28]:

- комплексне та системне вирішення соціально-економічних проблем розвитку страховика;
- пріоритетність (орієнтація програмних заходів на окремі пріоритетні напрями розвитку страховика);
- пропорційність і збалансованість розвитку компанії;
- органічне поєднання внутрішніх фінансових можливостей і завдань розвитку зовнішньоекономічної діяльності компанії;
- конкурентоспроможність для забезпечення рівних прав і можливостей при отриманні державної підтримки та розміщенні державного замовлення;
- контрольованість (розподіл функцій розвитку страховика між державними, регіональними та територіальними – районними, сільськими, селищними органами виконавчої влади).

Страхові компанії виконують дві головні функції: з однієї сторони, у

процесі здійснення професійної діяльності спонукають інвестиційну діяльність, забезпечуючи страховий захист суб'єктів господарювання від можливих ризиків, з іншої – беруть участь в інвестуванні, іншими словами вони діють як інституційні інвестори [28]. Оскільки їх страхова діяльність дозволяє нагромаджувати значні суми коштів, що створює можливості направляти їх на інвестиційну діяльність, цим вони суттєво можуть допомагати вирішувати макроекономічні завдання держави [32].

На даний час зміст інвестиційної діяльності для страхових компаній виступають як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях. На мікроекономічному рівні дієве ведення даного виду діяльності допомагає відокремленим страховикам успішно виконувати обов'язки та надавати такі можливості [30]:

1. Відшкодувати збитки страхової діяльності, шляхом отриманого прибутку від інвестицій;
2. Збільшити власний капітал шляхом одержання додаткового прибутку від інвестиційної діяльності, що використовується для страхових виплат у процесі надзвичайних ситуацій;
3. Залучити нових клієнтів та підвищити конкурентоспроможність страхової компанії, шляхом розподілу частини доходу від інвестиційної діяльності та впровадження додаткових привабливих послуг, різноманітних бонусів.

З'ясуємо напрямки інвестування страхових компаній і визначимо зміни, які спричинив воєнний стан, (рис. 1.2).

Один із поширених видів інвестицій є банківські депозити, які вкладаються в українські страхові компанії. На початку воєнного стану, банківський сектор стояв дуже стабільно. Робота Національного банку України дозволила банкам пройти перше півріччя без суттєвих змін. Для валютних депозитів зараз, як і останні кілька років, процентна ставка низька, гривневі вклади вигідніші, але менш захищені. Воєнний стан в Україні, збільшив частку вкладень у банківські депозити серед страхових компаній.

Найбільші банки України найчастіше обирають для відкриття вкладів страхових компаній [30].

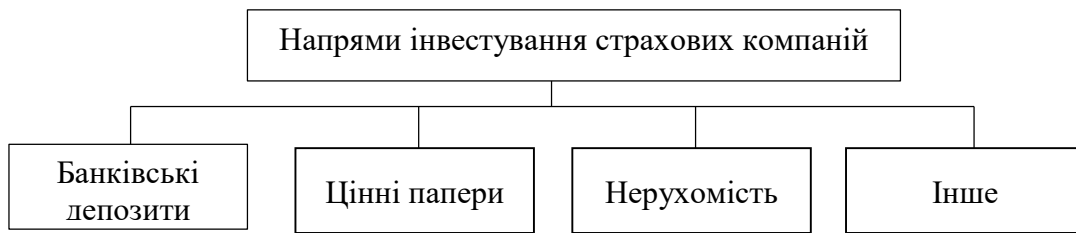

Рис. 1.2 – Напрямки інвестування страхових компаній

Джерело: створено автором [30]

Цінні папери є поширеним видом інвестицій, включаючи страхові компанії, в умовах війни цей тип інвестицій став ще більш ризикованим, ніж раніше. Цього не можна сказати про облігації. Основний ризик, пов'язаний з ними - це реструктуризація, в результаті якої грошові виплати за ними будуть здійснені пізніше. Зараз ще більш поширеними є військові облігації. Ставка за ними вища, ніж за депозитами, а крім того, придбання військових облігацій – це, перш за все, допомога армії [30].

Деякі страховики вклали значні кошти в нерухомість. Наразі це ризикований вид інвестування, і ціни на нерухомість можуть суттєво відрізнятись залежно від місця розташування об'єкта, а сам об'єкт може бути знищений без виплати страхового відшкодування [30].

До інших підвидів можна віднести купівлю дорогоцінних матеріалів, яка ніколи не була популярною у страхових компаній. Також до інших підвидів входить інвестиції в економіку, які в теперішньому часі практично неможливі. Прогнозуючи майбутнє, можна сказати, що цей вид інвестицій після закінчення воєнного стану буде досить актуальним. Це стосується і будівництва, і агросектору, і медицини тощо [30].

Інвестиційна діяльність є запорукою успішної діяльності страхової компанії, оскільки основна діяльність може бути навпаки збитковою, відповідно вдало реалізована інвестиційна програма буде їх покривати та

приносити прибутковість компанії, що створить більше можливостей для покращення основної діяльності та конкурентоспроможності.

В Україні страхування інвестицій від політичних ризиків охоплює здебільшого зовнішньоекономічну діяльність і не проводиться страховиками за традиційними видами страхування майна. У зв'язку з цим домінуючу роль у захисті інвесторів від дії політичних та воєнних ризиків (або «некомерційних» ризиків) має відігравати держава. Світовий досвід доводить, що дієвою формою страхового захисту від «некомерційних» ризиків інвесторів, є саме використання державних ресурсів, якими може розпоряджатись тільки держава, в особі уповноважених органів державного управління або органів, які представляють її інтереси [29].

Забезпечення страхування інвестиційної діяльності здійснюється завдяки спеціальних установ. Їх поділ представлено на (рис. 1.3).

Рис. 1.3. – Види спеціальних установ страхування інвестиційної діяльності

Джерело: створено на основі [33]

Страхування політичних ризиків охоплює значну частину ризиків. Воно покриває некомпенсовані збитки, яких зазнали інвестиції, проект або торгівля через прямі або непрямі дії урядів країн, в які здійснюються інвестиції та торгівлю. У рамках страхування політичних ризиків зазвичай пропонуються продукти субстрахування від експропріації, обмежень на переказ коштів, порушення контракту та політичного насильства. Страхування ризиків є важливим інструментом передачі ризиків. Забезпечує довгострокове фінансування на кращих умовах. Надає фінансовим установам гнучкість щодо

обмежень по країнах і важливу підтримку в управлінні ризиками та допомагає у вирішенні суперечок [34].

Впроваджено перші міжнародні програми, які використовують іноземні інвестори у випадку, якщо вони приймуть рішення інвестувати в Україну, зокрема, в Польщі, Німеччині та інших країнах. Проте, можливі вітчизняні інвестори даними програмами скористатись не можуть [35].

Варто розуміти, що відбудова інфраструктури та післявоєнне відновлення України є можливим лише за рахунок іноземної підтримки в страхуванні інвестицій. В зарубіжних країнах діють спеціалізовані організації зі страхування інвестиційної діяльності [33]:

Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (*Multilateral Investment Guarantee Agency, MIGA*) – основна роль агентства полягає у допомозі прямим іноземним інвестиціям країни, які розвивається, за напрямом страхування інвесторів від некомерційних ризиків: війни, експропріації та громадянських заворушень. До складу страхового портфелю агентства входять різні проекти, зосередженні в окремих секторах, а саме охоплюють інфраструктуру, енергетику, телекомунікації, виробництво;

Державне експортно-кредитне агентство Японії (*Nippon Export and Investment Insurance, NEXI*) – організація створена з метою надання державної підтримки японським експортерами та інвесторам, у тому числі малому та середньому бізнесі шляхом страхування ризиків, які не страхуються комерційним страхуванням. Організація перебуває у підпорядкуванні Міністерству економіки, торгівлі та промисловості Японії. NEXI страхує як політичні, так і комерційні ризики, до них відносяться: обмеження щодо конвертації валюти; банкрутство партнера та інші аналогічні події; ризики війни, громадянських заворушень, революції; затримка виконання зобов'язань за контрактом терміном три та більше місяців та інші;

Державне експортно-кредитне агентство Італії (*Servizi Assicurativi del Commercio Estero, SACE*) – SACE, 100% акцій контролює Міністерство економіки та фінансів Італії та пропонує комплексні фінансові послуги

страхування експортних кредитів, захист інвестицій, надає послуги за порукою та фінансовими гарантіями, надає послуги факторингу та консультаційні послуги. Покриває політичні та комерційні ризики у 180 країнах;

Департамент гарантування експортних кредитів Великобританії (*Export Credits Guarantee Department, ECGD*) – головним завданням організації є сприяння експорту з Великобританії, дозволяючи експортерам страхувати свої експортні кредити та гарантуючи відшкодування тим банкам Великобританії, які надали кредити експортерам на період у два роки і більше. Департамент гарантування експортних кредитів також страхує приватні британські інвестиції за кордоном від військових ризиків, ризиків експропріації та обмежень на переведення прибутків із-за кордону;

Бельгійське експортно-кредитне агентство (*Delcredere*) – дане агентство отримує державні гарантії та виконує певні завдання, зокрема, покриває потенційні фінансові ризики експортерів, пов'язані з інвестиційною і торговельною діяльністю

Відповідно, державний механізм страхування іноземних інвестицій передбачає, що держава бере на себе зобов'язання у разі настання певних подій, отримати компенсацію в інтересах фінансової установи – експортера капіталу від держави, яка прийняла його, та де виникли політичні ризики. Отже, після відшкодування збитків своїй корпорації – експортерів капіталу, держава – страхувальник має право вимагати відповідні суми від держави, в яку саме сферу вклали інвестиції [29].

Від політичних ризиків, страхування іноземних інвестицій здійснюються у відповідних страхових компаніях [29]:

- 1) корпорація «*Lloyds*» (Велика Британія);
- 2) страхова компанія «*Hermes*» (Німеччина);
- 3) страхова група «*Atradius*» (Нідерланди);
- 4) страхова компанія «*Coface*» (Франція).

Для економічного зростання та стимулювання інвестицій у різних

країнах важливим інструментом є страхування від воєнних ризиків. Що забезпечує захист інвесторів від збитків, спричинених воєнними діями. Цим уряд сприяє створенню більш безпечного та стабільного інвестиційного середовища, що сприяє економічному розвитку всієї країни.

Відповідно до умов в яких перебуває Україна, важливим є створення ефективного інструменту, який забезпечить належні умови страхування інвестицій національних компаній всередині країни. Щоб запустити такий механізм у Верховній Раді зареєстровано законопроект від 14.02.2023 № 9015 [36] про страхування інвестицій від воєнних ризиків, яким вносяться певні зміни до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» [37]. Так, вже цей проект було схвалено до розгляду в першому читанні комітетом Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики [38].

Відповідно до законопроекту, Експортно-кредитне агентство (ЕКА) матиме законодавче право здійснювати страхування інвестицій національних та іноземних інвесторів, на випадок спричинених ризиків збройної агресії, бойових дій або тероризму. Це надасть економічну підтримку держави, створить нові робочі місця, наповнить бюджети коштами від податків, заохочуватиме відновлення промислового виробництва, зміцнить оборонну сферу держави.

Багато факторів таких як: характер та розмір інвестицій, рівень ризику, бажане покриття, впливають на вартість страхування. Взагалі, вартість інвестиційного страхування від воєнних ризиків в середньому буде коштувати від 1 до 3% річних та вказуватиметься у відсотках в розрахунку суми інвестицій, можлива сума компенсацій становитиме до 90 % [38].

Для іноземних інвесторів, які будуть направляти інвестиції в Україну, може запрацювати механізм, страхування від воєнних ризиків за підтримки Також, на суму до \$1 млрд. дол. США планується в кінці 2023 р. реалізацію проектів, щодо страхування інвестицій, є відповідні домовленості та про

готовність їх реалізувати повідомила Американська міжнародна фінансова корпорація розвитку (*DFC*), яка надає підтримку виключно американським інвесторам, що проводять інвестиційну діяльність в різних країнах світу [39].

При таких обставинах українські інвестори залишаються незахищеними, Експортно-кредитне агентство, поки, все ж таки не має законодавчих повноважень надавати послуги зі страхування інвестицій в Україні. Так, як до Закону України «Про фінансові механізми сприяння експортній діяльності» [37] ЕКА страхує інвестиції за кордоном та використовує експорт. Таким чином, запропонований законопроект є бажаною ініціативою, яка покращить ситуацію в Україні, тому після прийняття відповідно затверджених необхідних підзаконних нормативно-правових актів Кабінетом Міністрів України та Національним банком, український інвестор зможе користуватися даною послугою

Ризики ЕКА матиме можливість покривати за рахунок власного статутного капіталу, який сформований в розмірі близько 2 млрд грн, проте його можуть розширити. Іншим варіантом може бути залучення міжнародних перестраховиків. Присутність діючої системи страхування інвестицій надасть поштовх для активізації інвестиційної діяльності, що полягатиме в припливі капіталу для підтримки економічного становища країни. За інформаційними даними Державної служби статистики України, у 2022 році 69% усіх капітальних інвестицій задіяно за рахунок власних коштів організацій та підприємств [35].

На здійснення інвестиційної діяльності впливає багато факторів. Інвестиційна діяльність страхових компаній є досить ризикованим, оскільки вартість і прибутковість об'єктів інвестування можуть змінюватися під впливом багатьох видів ризиків: інфляційних, валютних, процентних, кредитних, політичних тощо. Ці фактори погіршують інвестиційний клімат в нашій країні і звужують можливості страховиків реалізувати успішні інвестиції. Однією з головних проблем нормальної роботи страхових компаній в нашій державі є неможливість результативного інвестування власних та

залучених коштів страховиків [28].

Тому, для вдалої реалізації інвестиційних проектів страхових компаній доцільно запровадити – інвестиційний контролінг, до складу якого входить інвестиційне планування, узгодження та затвердження інвестиційних проектів, поточний моніторинг проміжних результатів реалізації, а також інвестиційний контроль. З метою забезпечення успішної діяльності вітчизняних страхових компаній на інвестиційному ринку, необхідно визначити заходи сприяння розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній та страхового ринку. Тому, до заходів належать [28]:

- внесення змін до законодавства, шляхом доповнення окремими статтями, що регулюють діяльність страховика на фондовому ринку;
- постійна співпраця страховиків з банками, створеними для забезпечення страхового захисту інвестицій та спільних програм обслуговування клієнтів;
- удосконалена маркетингова політика страховиків для просування інвестиційних продуктів до споживача;
- створення диверсифікованого інвестиційного портфеля до якого входитимуть, прибуткові та високоліквідні фінансові інструменти.

В умовах воєнних дій в порівняно з мирним часом, залучення іноземного капіталу є достатньо ризиковим та непередбачуваним. Для того щоб іноземні інвестори були готові вкладати кошти для них необхідно розуміти всю ситуацію та прозорість від держави щодо економічної ситуації країни. Головними факторами також постають, питання захищеності вкладених коштів, для можливості компенсацій при ризиках їх втрати, та чіткий план проекту при реалізації, якого вкладник буде мати приріст свого капіталу. Тому, важливість використання механізму страхування інвестицій від воєнних ризиків, буде головним під час залучення капіталу для розбудови та відновлення країни.

Таким чином, незважаючи на жорсткі умови діяльності страховики продовжують свою інвестиційну діяльність, що забезпечує в окремих випадках

залишатися прибутковими та спроможними далі працювати. Завдяки запровадженню страхування воєнних ризиків відбудуться зміни щодо усунення прогалин, що обмежують можливості страхування Експортно-кредитним агентством інвестицій направлених у вітчизняну економіку, що створить сприятливі умови інвестування в умовах воєнних дій та післявоєнної відбудови.

Висновки до розділу 1

Опрацювавши перший розділ «Теоретичні засади розвитку страхування ризиків в умовах воєнного стану», можна дійти висновку, що під час еволюціонування життя людей піддавалося різним ризикам, що і викликало необхідність в створенні системи страхування. Страхування дає змогу передати ризики, тим самим захистити застраховану особу від потенційної втрати коштів. Так, було розглянуто термін ризик, страховий ризик та запропоновану власну інтерпретацію їх розуміння. З'ясовано, що війна у Україні супроводила нові групи ризиків, що вплинуло на весь економічний потенціал країни. З'ясовано, що ризики воєнних дій не покривають звичайними страховими продуктами, а для цього існують інші види страхування. Сам термін воєнні ризики ще не зовсім опрацьований та в законодавстві існує відсутність його трактування, проте ураховуючи програми, які почали надавати страхові компанії, було представлено власну думку, щодо його визначення. Та було з'ясовано сутність і завдання страхування ризиків в умовах запровадженого воєнного стану.

З урахуванням недостатнього досвіду страхування воєнних ризиків було розглянуто міжнародний, що свідчить про історичне виключення з договорів страхування, наслідки воєнних дій. Проте, за допомоги підтримки уряду створювалися програми, які давали підтримку населення та господарюючим суб'єктам боротися з колосальними наслідками. Що в свою чергу дає підстави переймання цього досвіду, а особливо країни Ізраїлю.

Також в нестабільних умовах є необхідність в додатковому залученні коштів, проте військові дії несуть величезні ризики. Що і створює важливість розроблення механізму страхування інвестицій, які діють в різних країнах світу та міжнародні установи, які надають таку підтримку. Україна працює над таким механізмом, що створить сприятливі можливості для залучення коштів на розвиток економіки та подальшу відбудову країни в післявоєнний період.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Страховий ринок України в умовах війни

Страховий ринок є важливою частиною фінансового ринку України, який здатен забезпечувати економічну стабільність населення та господарюючих суб'єктів, надаючи можливість не зважаючи на різні ризики, продовжувати без вагомих фінансових втрат функціонувати. За визначенням Антипенко Н. В. страховий ринок представляє собою «сукупність фінансових (обмінно-перерозподільних) відносин, пов'язаних з процесами купівлі-продажу страхових послуг (страховий захист, перестраховування тощо), необхідних для зменшення ризиків при здійсненні виробничої та фінансової діяльності та захисту життя та здоров'я фізичних осіб» [40, с. 41-42]. Розвиток країни проходить не лише через піднесення, але й кризові явища, які негативно впливають на будь-який сегмент економіки, страховий ринок не є виключенням. Оговтавшись від *COVID-19*, що було оголошено Всесвітньою організацією охорони здоров'я пандемією, страховий ринок України зіткнувся з новим випробуванням 24 лютого 2022 р. із вторгнення РФ на територію України розпочалася повномасштабна війна. Діяльність в умовах війни супроводжується найвищим ступенем невизначеності, неможливістю передбачити хід подій, масштабуванням зони небезпеки на всю територію країни, що породжує економічну кризу.

Страхові компанії зіштовхнулися з низкою проблем, серед яких найбільше уваги в перші місяці воєнного стану потребували переміщення персоналу та організації роботи віддалено, розірвання договорів або відтермінування платежів. Негативно вплинуло на стан страхового ринку в цілому зменшення кількості надходжень премій, знищення об'єктів

нерухомості, складності виїзду на місця страхових випадків, особливо урегулювання страхових випадків на територіях проведення активних бойових дій. Досвід роботи під час коронакризи забезпечив швидкий перехід в режим он-лайн, рекомендації НБУ щодо спрощення процедури врегулювання страхових випадків – це надало можливість налагодити діяльність та продовжувати працювати в надскладних умовах.

На страховому ринку України продовжують здійснювати діяльність дві групи страхових компаній: компанії, що спеціалізуються на страхуванні життя (СК life) та компанії, які спеціалізуються на ризикових видах страхування (СК non-life), чисельність яких поступово скорочується (рис. 2.1).

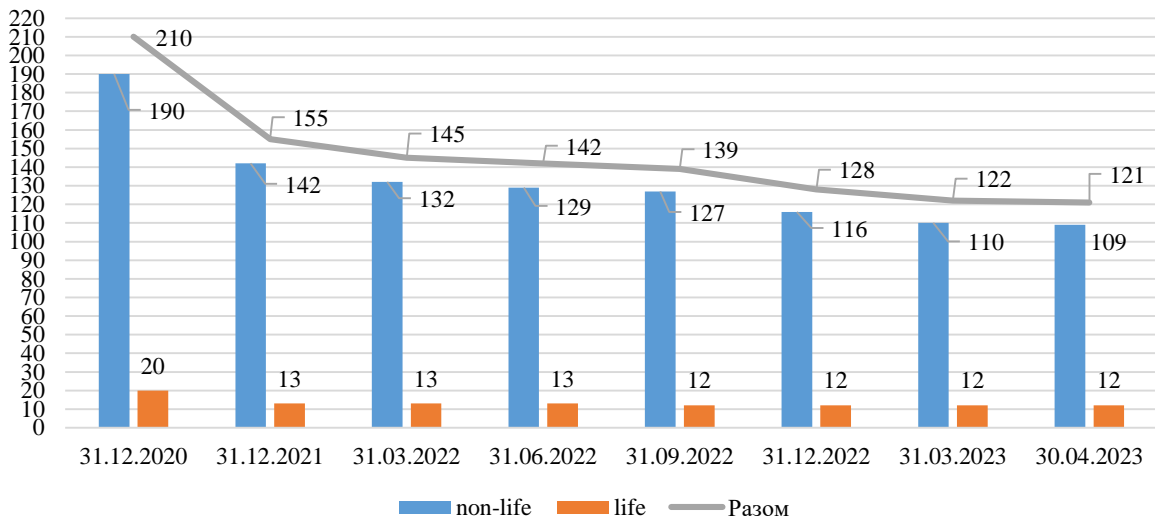

Рис. 2.1 – Кількість страхових компаній в Україні

Джерело: побудовано автором на основі [41]

Зазначена динаміка, у 2020-2021 рр. була обумовлена зміною підходів до регулювання ринку, яку запровадив НБУ, щодо дотримання нормативів платоспроможності, надійності, ліквідності та прозорості в діяльності страхових компаній. Негативно позначилося на кількості страховиків й карантинні обмеження та пов'язане з цим падіння ділової активності: не всі компанії були готові до такого масштабу пандемії, тому не змогли адаптуватися до ситуації та відповідати встановленим нормативним вимогам

регулятора. За період воєнного стану кількість страхових компаній зменшилася на 34 і станом на 30.04.2023 становила 121 одиниць: з них non-life 119 та life 12.

В першому кварталі 2022 р., на початку введення військового стану, страховий ринок покинуло 11 компанії [41], 10 з яких були зареєстровані в зоні проведення Операції об'єднаних сил (ООС). Більшість страхових компаній були позбавлені ліцензій через порушення регулятивних вимог НБУ.

В лютому 2023 р. до реєстру страхових компаній було включено Експортно кредитне агентство (ЕКА) – страховика-резидента зі спеціальним статусом, який має ліцензію на здійснення на добровільних та комерційних засадах страхування, перестраховування й надання гарантій. Основною метою створення агентства є стимулювання експорту українського походження [41].

Попри зменшення кількості компаній, обсяг активів страховиків (табл. 2.2) в 2022 р. порівняно з 2021 р. вдалося не лише не зменшити, а й наростити на 9,5 %. Найбільший приріст спостерігається в третьому кварталі, найменший в другому. Позитивна тенденція також, простежується за розміром страхових резервів, які було збільшено на 12,6 %, найбільше значення за рік в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, було в третьому кварталі, найменше в другому.

Таблиця 2.1

**Зміна основних показників діяльності страхових компаній,
млрд грн**

Дата	Рік	Активи	Страхові резерви	Страхові премії	Страхові виплати	Рівень виплат, %
31.12	2020	64,9	34,1	45,2	14,9	32,96
	2021	64,2	36,5	49,7	18,0	36,22
	2022	70,3	41,1	39,6	13,0	32,83
31.03	2021	64,2	34,2	12,0	4,4	36,67
	2022	64,6	36,4	9,7	3,2	32,98
	2023	69,5	41,2	10,1	3,8	37,62

Джерело: розраховано автором на основі [41]

Попри зростання активів страхових компаній та розміру страхових

резервів, варто зазначити негативні тенденції щодо скорочення страхових премій, отриманих страховиками. Зменшилися й страхові виплати, що обумовлено «заморожуванням» частини страхових договорів внаслідок введення воєнного стану, отже відбулося й зменшення показника рівня виплат. В першому кварталі 2023 р. спостерігається збільшення страхових премій та виплат з аналогічним періодом 2022 р., що вказує на сприятливе відновлення ринку, проте в порівнянні з довоєнним періодом значення ще є меншими, але рівень виплат збільшився на 0,95 %. За даними НБУ [41], найбільш істотне падіння показників спостерігалось саме в першому кварталі 2022 р., з початком повномасштабного вторгнення, а вже в третьому кварталі 2022 р. відзначилися нарощуванням страхових премій. За рік повномасштабної війни виплати за договорами з ризикового страхування зменшилися на 29,26 %, зі страхування життя лише на 6,76 %.

В страховому портфелі за 2020-2022 рр. найбільша кількість залучених премій традиційно припадає на автострахування (табл. 2.3).

Таблиця 2.2

Динаміка страхових премій та виплат за найпоширенішими видами страхування, млрд грн

Вид страхування	2020		2021		2022		2022/2021	
	Премії	Виплати	Премії	Виплати	Премії	Виплати	Премії	Виплати
КАСКО	8,5	3,8	10,6	5,0	8,4	3,9	-2,2	-1,1
ОСЦПВ	6,1	2,9	6,9	3,5	6,8	2,8	-0,1	-0,7
Зелена карта	1,3	0,7	1,8	0,6	4,0	0,8	2,2	0,2
Медичне страхування	7,3	3,2	9,4	4,1	6,6	3,0	-2,8	-1,1
Життя	5,0	0,6	5,9	0,8	4,8	0,8	-1,1	0,0
Майна та вогняних ризиків	6,9	1,2	4,9	2,3	2,4	0,5	-2,5	-1,8
Фінансових ризиків	3,0	1,0	2,0	0,2	0,9	0,5	-1,1	0,3
Вантажів та багажу	1,7	0,2	1,5	0,2	0,9	0,1	-0,6	-0,1
Від нещасних випадків	1,6	0,2	1,2	0,1	1,4	0,2	0,2	0,1
Інші	4,9	1,3	1,7	0,3	2,6	0,3	0,9	0,0

Джерело: систематизовано автором на основі [41]

Отримані премії «Зеленої картки», виступили драйвером підтримки ринку і в порівнянні з 2021 р. збільшилися на 2,2 млрд грн, тобто вдвічі, відповідно зі збільшенням премій відбулося й збільшення виплат на 0,2 млрд грн. Попит на цей вид страхування актуалізувався, оскільки багато українців виїхали на своїх автомобілях за кордон. Також, збільшення надходжень спостерігається за страховим пакетом «Від нещасних випадків», інші види страхових продуктів продемонстрували спад: найбільше скорочення спостерігається в медичному страхуванні (-2,8 млрд. грн), страхуванні майна та вогняних ризиків (-2,5 млрд. грн). КАСКО хоч і продемонструвало зниження на 2,2 млрд. грн, але його варто віднести до позитивних змін, оскільки за даним видом страхування у 2022 р. було залучено найбільше страхових премій в сумі 8,4 млрд. грн.

Досліджуючи страховий ринок варто проаналізувати показник рівня проникнення страхування, який відображає розвиток страхового сектору в країні. Показник розраховується, як відношення валових страхових премій до ВВП країни. Результати аналізу у 2020-2022 рр. наведено на рис. 2.1.

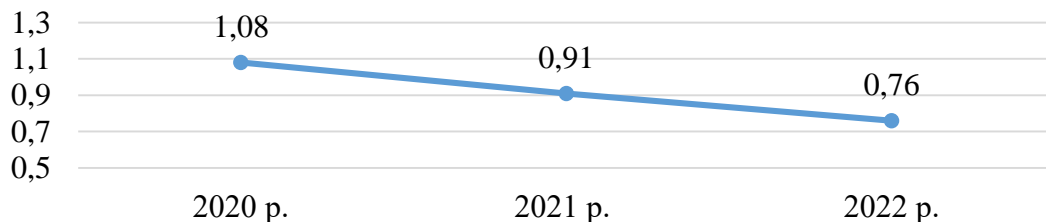

Рис. 2.2. – Рівень проникнення страхування, %

Джерело: побудовано автором на основі [41; 42]

За аналізований період рівень проникнення страхування має невеликі значення, при цьому спостерігається негативна тенденція до зменшення. Найвище значення показника у 2020 р. 1,08 %, в 2021 та 2022 р. відповідно 0,91% і 0,76 %. Для порівняння, в США рівень проникнення страхування у 2021 р. становив 12,4 %; у Данії та Ірландії 11,5 %; Франції 10,6 %; Нідерландах 9,4 %; Швейцарії 7,1 %; Норвегії 5,7 %; Ізраїлю 4,5 %;

Латвії 2,6 %; Польщі 2,5 % [43]. Порівнюючи показники проникнення страхування України зі значеннями в інших країнах, можна зробити висновок про дуже низький рівень розвитку вітчизняного страхового ринку, й погіршення його стану внаслідок війни.

Також важливим показником рівня розвитку страхового ринку є щільність страхування, який визначається, як відношення страхових премій до чисельності населення. Розрахунки показника представлено в (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка щільності страхування за 2019-2022 рр.

Показник	Роки				
	2019	2020	2021	2022	
Чисельність населення	41902400	41588400	41167300	28000000*	32000000*
Валові страхові премії, млн	53001,2	45175,9	49708,0	39615,7	
Показник щільності, грн	1264,87	1086,26	1207,46	1414,85	1237,99
Курс долара на 31.12.	24,6	28,5	27,4	40,8	
Показник щільності, дол. США	51,42	38,11	44,07	34,68	30,34

Примітка. * припущення Інституту демографії та соціальних досліджень
Джерело: розраховано автором на основі [41; 42;44]

Даний показник в проміжку 2019-2021 рр. має певне коливання в 2021 р. порівняно з 2020 р. спостерігається збільшення, за рахунок зменшення чисельності населення, проте показник не перевищив значення в 2019 р. та становив 1207,46 грн на одну особу. В 2022 р. у зв'язку з війною, чисельність населення важко визначити, оскільки немає точних даних, щодо загальної кількості загиблих та населення, яке переїхало за кордон, тому можемо лише опиратися на припущення Е. Лібанової директорки Інституту демографії та соціальних досліджень. За такими розрахунками в 2022 р. показник коливається в межах 1414,85-1237,99 грн на 1 особу, значення збільшилося при вагомому зменшенні кількості населення, що з одного боку можна інтерпретувати, як збільшення кількості попиту на послуги, проте з іншого боку, необхідно враховувати, що значна кількість виїхала за кордон купуючи страхові поліси в Україні. Якщо перевести показник в долари, то тут за

аналізований період значення знаходиться в межах 30,34-51,42 дол. США на одну особу. В інших країнах світу показник щільності страхування становить на 2021 р. в дол. США [43]: Ірландії – 11532, США – 8565, Данії – 7854, Швейцарії – 6682, Нідерландах – 5458, Норвегії - 5085 , Франція – 4812, Ізраїлю – 2325, Латвії – 531, Польщі – 451. При співставленні даного показника з іншими країнами, стає очевидно, що щільність страхування в Україні знаходиться на низькому рівню та свідчить про незначне поширення послуг серед громадян. Тому, формування ефективної системи страхового захисту є важливою умовою соціально-економічного розвитку України, щоб протистояти негативному впливу ризиків, котрі виникають у різноманітних сферах суспільного життя [45].

Узагальнюючи дані щодо стану страхового ринку України під час війни, варто відзначити його знаходження в кризовій ситуації, проте він продовжує працювати та забезпечувати захист суспільства та суб'єктів господарювання. Під час пандемії, страховики адаптуючись до нових реалій, почали створювати нові страхові продукти. Захист від *Covid-19* для індивідуальних клієнтів швидко розробили та додали до асортименту страхових послуг страхові компанії «ТАС», «АРХ», «Універсальна», «ІНГО», «АСКА-Життя», «ВУСО», «Країна» та інші [46]. Аналогічно досвіду коронокризи, в умовах воєнного стану страхові компанії почали пропонувати захист від воєнних ризиків (табл. 2.4). Пропонований захист не є окремим продуктом, він представлений додатковою функцією до вже існуючого, або вдосконаленим продуктом, який покриває часткові ризики воєнних дій. В кожній запропонованій програмі існують особливі умови, які пов'язані зі ступенем завданого ризику; географічним обмеженням; лімітом страхового покриття. Поки повноцінне страхування воєнних ризиків відсутнє, страхуванню підлягають невеликі об'єкти та фізичних осіб. Це пов'язано саме з величиною можливого збитку, який страхові компанії не в змозі будуть покрити. Саме обмеження в сумі є найбільшим стримуючим фактором, оскільки пропоноване покриття є дуже малим, тому премії за даними продуктами становлять невелику частину.

Страхові продукти українських страховиків, які передбачають захист від воєнних ризиків

Назва СК	Страховий продукт	Ризики, які покриває	Сума покриття	Не покриває
«ВУСО»	КАСКО Patriot	пошкодження транспортного засобу осколками, ризик прильоту ракети, інших об'єктів, підрив на міні, прямий обстріл	10 % від вартості авто	прямий обстріл ядерних, біологічних, хімічних атак; повна загибель авто
«АРКС»	Бронезахист	влучення снарядів, мін, куль, обрушення будівель, наслідки пожежі, мінування територій	300000 грн	участь в активних бойових діях; територія на якій відбуваються воєнні дії, окупована, в оточенні
«ІНГО»	КАСКО (опція воєнні ризики КАСКО)	за розділом договору: КАСКО (руйнівна дія ударних хвиль; пошкодження вогнем або темпом при близькому розташуванні від місця пожежі, в наслідок воєнних дій; зіткнення чи наїзд військової техніки; падіння сторонніх об'єктів оборонного і спеціального військового призначення); Страхування від нещасних випадків (страховий випадок – смерть або втрата працездатності водія, пасажирів в результаті ДТП в наслідок воєнних дій)	КАСКО: 10 % від страхової суми за договором, але не < 300 тис. грн Страхування від нещасних випадків: до 300 тис. грн	території високого ризику (перелік представлений на сайті)
TAC life	Страховка для бізнесу: страхування від військових ризиків	запропонований продукт створює захист від наслідків військових дій для вашого колективу	200 тис. грн	–

Джерело: систематизовано автором за даними [21, 22, 23, 47]

Не зважаючи на наявні обмеження, отримання незначних компенсацій є кращим варіантом у порівнянні з нічим. Саме тому потреба в страхових продуктах, що надаватимуть покриття воєнним ризикам зростатиме. Одним із

шляхів вирішення проблеми є співпраця із зарубіжними країнами та світовими фінансовими інституціями [48, с. 99]. Одночасно існує необхідність створення дієвої системи перестраховування цих ризиків, оскільки воєнні ризики є дорогими й вимагають обов'язкового перестраховування [46]. Розширення умов та розроблення повноцінної системи страхування воєнних ризиків, сприятиме відбудові та відновленню економіки країни у післявоєнний час.

Першим кроком у вирішенні проблеми страхування військових ризиків, на думку регулятора, є розподіл страхування воєнно-політичних ризиків на два етапи, оскільки створення комплексної системи страхування є досить тривалим процесом. На першому етапі НБУ пропонує запуснути перехідну модель для швидкого старту страхування воєнно-політичних ризиків, в основу якої можуть бути закладені ключові пропозиції Агентства США з міжнародного розвитку (*United States Agency for International Development, USAID*) щодо створення трастового фонду за участю міжнародних партнерів та донорів. Другий етап передбачатиме створення довгострокової та повноцінної вітчизняної системи страхування воєнно-політичних ризиків або Воєнного страхового пулу України, призначенням якого буде накопичення коштів для майбутніх виплат та централізоване перестраховування ризиків на міжнародному ринку [49].

Розробка системи страхування від воєнних ризиків в різних варіаціях є дуже актуальною проблемою, вирішення якої надає більше впевненості для інвесторів, пересічних громадян та економіки країни. Головною проблемою та найбільшою перешкодою у створенні ефективної системи страхування воєнних ризиків є ведення активних бойових дій на значній території країни. Безумовно, питанням започаткування системи страхування воєнних чи розширення категорії політичних ризиків варто було приділити увагу ще у 2014 р., передбачаючи ймовірність загострення конфлікту що розпочався на сході країни. Проте таких кроків не було зроблено, тому пошук на державному рівні можливостей побудови системи страхування воєнних ризиків свідчить про важливість даного сегменту ринку та необхідність його розбудови [50].

Для забезпечення фінансової стабільності на початку повномасштабного вторгнення НБУ спростив регуляторні вимоги для страховиків, щоб вони могли сконцентрувати увагу на результативному провадженні професійної діяльності. Вимоги були поновлені через шість місяців роботи в умовах воєнного стану для того щоб не допустити погіршення ситуації на страховому ринку та з урахуванням пристосування страхових компаній до «шоків» війни. Регулятор поступово поновив детальний нагляд за учасниками страхового ринку, що відобразилося в анулюванні ліцензій для деяких компаній.

Для страхових компаній було введено додаткові вимоги щодо якості активів, необхідність ревізії активів для уникнення завищення вартості наявної нерухомості та зменшення показників неліквідних активів. Було також розширено вимоги ліцензування, перевірка структури власності у зв'язку зі збройною агресією (щодо відсутності власників істотної участі, які мають громадянство, реєстрацію, місцезнаходження рф та рб), зобов'язання розкриття інформації майнового та фінансового становища власників істотної участі в страхових компаній. Додатково було виділено перелік ознак, щодо визначення ризикової діяльності, що буде слугувати сигналом для анулювання ліцензії та визначено перелік умов за порушення яких страхова компанія, буде позбавлена ліцензії. Вимушені зміни на страховому ринку сприяють наближенню законодавчого забезпечення страхової діяльності до європейських стандартів, активізують позитивні тенденції розвитку страхової, фінансової та інвестиційної діяльності страхових компаній, а також сприяють посиленню фінансової безпеки країни [51, с. 19].

Дії НБУ спрямовані на розвиток прозорого, надійного та конкурентоспроможного страхового ринку, який буде вчасно відповідати за зобов'язаннями перед користувачами послуг. Втім, запровадження нових вимог щодо діяльності страховиків було б доречним у мирний час. Під час війни учасники страхового ринку особливо гостро відчувають потребу в додатковій підтримці зі сторони регулятора. Компромісним було б рішення в частині формування структури активів у воєнний час, строків подання

фінансової звітності та оприлюднення інформації. Важливим є також уникнення зловживань зі сторони страхових компаній за наданими послабленнями зі сторони регулятора.

У березні 2023 р. бізнес зазначив про позитивні очікування щодо перспектив економічної діяльності, підлаштовуючись до умов воєнного стану. Порівняно з лютим 2023 р. індекс очікувань ділової активності підвищився на 5,5 пунктів та склав 50,5 досягши позитивного рівня, в порівняння з квітнем зменшився на 1 пункт, проте залишає позитивні очікування [41]. Таким чином, український бізнес робить все можливе для підтримки своєї діяльності та економіки країни. Також на кінець травня НБУ презентував нову безстрокову стратегію «Фінансова фортеця України» в якій має бути забезпечена фінансова стабільність страхового ринку, розвиток ризикових видів страхування та перезавантаження ринку страхування життя, а також впровадження механізму, щодо страхування воєнно-політичних ризиків [41]. Відповідно послаблень зі сторони регулятора не буде, а навпаки ще більший контроль, тобто поступово реалізовуватиметься оптимістичний сценарій розвитку страхового ринку, відповідно до якого на ринку залишатимуться компанії, що вчасно підлаштовуються до розвитку подій, стабільно функціонують, відповідають вимогам регулятора, а також розробляють нові страхові продукти й ефективно впроваджують інновації.

2.2 Фінансово-економічний паспорт та діяльність АТ СК АРКС на страховому ринку

Об'єктом дослідження даної роботи виступає АТ «СК «АРКС» – це страхова компанія, яка є приватним акціонерним товариством, що успішно функціонує на страховому ринку України в ризиковому сегменті. Компанія реалізує страхові послуги для фізичних та юридичних осіб, а також іноземних, використовуючи про цьому вже існуючі та впровадження нових страхових продуктів відповідно до чинного законодавства України. Представляє великий

діапазон продуктів і послуг за напрямками майнового, особистого страхування та страхування відповідальності [22]. В (табл. 2.5) представим ключову інформаційну про АТ «СК «АРКС».

Таблиця 2.5

Ключова інформація про АТ «СК «АРКС»

Назва	Характеристика
Повне найменування	Приватне акціонерне товариство Страхова компанія АРКС
Скорочене найменування	АТ «СК «АРКС»
Адреса за якою знаходиться юридична особа	Україна, 04070, місто Київ, вулиця Іллінська, будинок 8
Код ЄДРПОУ	20474912
Дата реєстрації	22.08.2003
Розмір статутного капіталу	261 975 190,00 грн.
Організаційно-правова форма	Акціонерне товариство
Форма власності	Недержавна власність
Види діяльності за КВЕД	Основний: 65.12 Інші види страхування, крім страхування життя Інші: 65.20 Перестраховання 66.21 Оцінювання ризиків та завданої шкоди 66.22 Діяльність страхових агентів і брокерів
Середня кількість працівників	760 осіб
Офіційна вебсторінка	https://arx.com.ua/

Джерело: систематизовано автором на основі [52]

Історія компанії розпочалася ще у далекому 1994 році, коли ввійшла на страховий ринок компанія ВЕСКО, яка надавала ризикове страхування, а саме майнове страхування, банківське страхування автотранспорту, страхування від нещасних випадків, обслуговування корпоративних клієнтів, тощо. Український Страховий Альянс був створений у 2000 році і займався ризиковим добровільним та обов'язковим страхування. Вони зробили достатньо розвинений страховий бізнес в Україні. В 2007 році на український ринок прийшла французька група АХА, яка проаналізувавши потенціал та європейський рівень діяльності компаній, в результаті їх придбала. Таким чином утворився найбільший ринковий гравець – страхова компанія АХА. Але у 2018 році компанія вирішила вийти з українського ринку, чим ошелесила багатьох клієнтів. Акції компанії придбала міжнародна канадська страхова

група *Fairfax Financial Holdings*, тому *AXA* стала її частиною.

Fairfax є потужною міжнародною холдинговою компанією, в складі якої є дочірні компанії, через які вона в основному займається страхуванням і перестрахуванням від нещасних випадків, а також відповідним управлінням інвестиціями. Корпоративна мета *Fairfax* полягає в досягненні високої норми прибутку на інвестований капітал і створенні довгострокової вартості акціонерів. В. Прем Ватса є головою та виконавчим директором компанії, яку саме він заснував в 1985 р., штаб-квартира знаходиться в Торонто, Канада. Розвивається холдинг дуже стрімко нарощуючи присутність у найбільш потенційно привабливих країнах, він є присутнім у 40 країнах світу, та вже 25 років успішно працює на ринку України.

В 2019 році під керівництвом *Fairfax* український лідер почав працювати під новою назвою - страхова компанія *ARX* (АРКС) (рис. 2.3). Назву компанії було придумано співробітниками, яка перекладається з латині як «фортеця, цитадель». Вона є гармонійно поєднана з основними принципами компанії, як – надійність, стійкість та захист інтересів клієнтів.

Рис. 2.3. – Логотип АТ «СК «АРКС»

Джерело: [22]

Основні види страхових продуктів, які надає компанія: автоцивілка та зелена картка «Автоконсьерж», КАСКО, туристичне страхування, медичне страхування, страхування майна та інвестиційне страхування. Але для компанії основним напрямком діяльності є автострахування, зокрема, КАСКО.

Головний елемент глобальної стратегії «АРКС» в Україні – це якість

сервісу. А клієнтоорієнтованість є одним з найважливіших принципів роботи компанії. Тому, більша частина інноваційних послуг, нововведень та процесів спрямовані на підвищення зручності та доступності послуги для клієнтів. «АРКС» проводить дослідження рівня задоволеності клієнтів та має найпрозоріший сервіс зворотного зв'язку на страховому ринку України – *Transparent Customer Feedback* або *TCF* [22]. За допомогою цього сервісу, можна оцінити послуги за п'ятизірковою шкалою.

На ринку України працює вже 28 років, має 25 ліцензій у сфері страхування. Намагається бути доступною для своїх клієнтів, тому офіси розташовані у всіх регіонах України. Компанія постійно вдосконалює свою діяльність та демонструє нові інновації, стабільне зростання, а також покращення рівня клієнтського досвіду.

В 2022 р. компанія як і всі суб'єкти господарювання зіштовхнулися з надзвичайною проблемою, а саме 24 лютого було здійснене повномасштабне вторгнення РФ на територію України, яке діє і на даний момент. Компанія опинившись в такій ситуації швидко прийняла багато рішень, які не передбачені договорами страхування, для спрощення дій клієнтів. Таких, як здійснення врегулювання збитків за відсутності документів поліції, відстрочення в оплаті премій, знято обмеження на врегулювання збитків за європротоколом, термін про повідомлення збитків збільшили до 3 місяців. Більшу частину роботи врегулювали в онлайн режимі, також компанія оперативно повідомляла в соціальних мережах всю ключову інформацію для користувачів. Пандемія *Covid-19* певним чином підготувала до переходу на онлайн режим, що вдалося швидко підлаштуватися до ситуації, але також важливим чинником стало, що компанія здійснювала інвестування в інформаційні технології та бізнес-процеси. За допомогою додатку «MyARX» клієнти мали змогу переглядати свої договори маючи телефон, користуватися технічним асистентом в продукті «Зелена карта Автоконсьерж». Компанія також активно підтримувала своїх співробітників, організовувала для підтримки психологічного стану, низку вебінарів, разом з партнерами групи

Fairfax надавали допомогу співробітникам, що були змушені переїжджати на територію України, а також за кордон. «АРКС» є соціально відповідальною компанією, яка підтримує нашу державу, за час повномасштабного вторгнення компанія перерахувала 35 млн грн до ЗСУ. Основним пріоритетом, як і всієї країни залишається робота на перемогу.

Основним джерелом інформації при дослідженні фінансово-економічного паспорту АТ «СК «АРКС» є фінансова звітність. У (табл. 2.6) поданий аналіз динаміки фінансових результатів за 2020-2022 рр.

Таблиця 2.6

Аналіз динаміки фінансових результатів АТ «СК «АРКС» за 2020-2022 рр., тис. грн

№	Показник	РОКИ			Абсолютне відхилення (+,-)		Відносне відхилення, %	
		2020	2021	2022	2021-2020	2022-2021	2021-2020	2022-2021
1	Чисті зароблені страхові премії	2346190	2886159	2935548	539969	49389	23,01	1,71
2	Чисті понесені збитки за страховими випадками	1009058	1268521	1012162	259463	-256359	25,71	-20,21
3	Валовий прибуток	1301369	1617638	1923386	316269	305748	24,30	18,90
4	Фінансові результати операційної діяльності (прибуток) від	289533	202657	457817	-86876	255160	-30,01	125,91
5	Фінансовий результат оподаткування: до прибуток	438550	328461	750012	-110089	421551	-25,10	128,34
6	Чистий фінансовий результат: прибуток	298658	197436	537377	-101222	339941	-33,89	172,18

Джерело: розраховано автором на основі додатку А

Проаналізувавши (табл. 2.6), можна побачити позитивну тенденцію, щодо збільшення чистих зароблених страхових премій. В 2021 порівняно з

2020 рр. збільшення відбулося на 539969 тис. грн або 23,01 %, а у 2022 порівняно з 2021 рр. на 49389 тис. грн або 1,71 %, що є позитивним відображенням діяльності.

Чисті понесені збитки за страховими випадками в 2021 р. збільшилися на 259463 тис грн або 25,71 %, в 2022 р. зменшилися на 256359 або 20,21 %. Позитивна зміна простежується, щодо збільшення розміру валового прибутку компанії. В 2021 р. збільшення відбулося на 316269 тис. грн, в 2022 р. на 305748 тис. грн, яка є показником ефективної основної діяльності страхової компанії. Щодо показника фінансових результатів від операційної діяльності, то тут простежується хвилеподібні коливання, оскільки за 2021 р. відбулося зменшення на -86876 тис. грн або 30,01 %, але в 2022 р. спостерігається позитивна зміна, збільшення на 255160 тис. грн або 125,91 %, що є суттєвим по відношенні до 2021 р. Це пов'язано зі збільшенням інших операційних доходів та зменшенням чистих понесених збитків за страховими виплатами.

На (рис. 2.4) графічно продемонстровано динаміку основних показників фінансових результатів АТ «СК «АРКС».

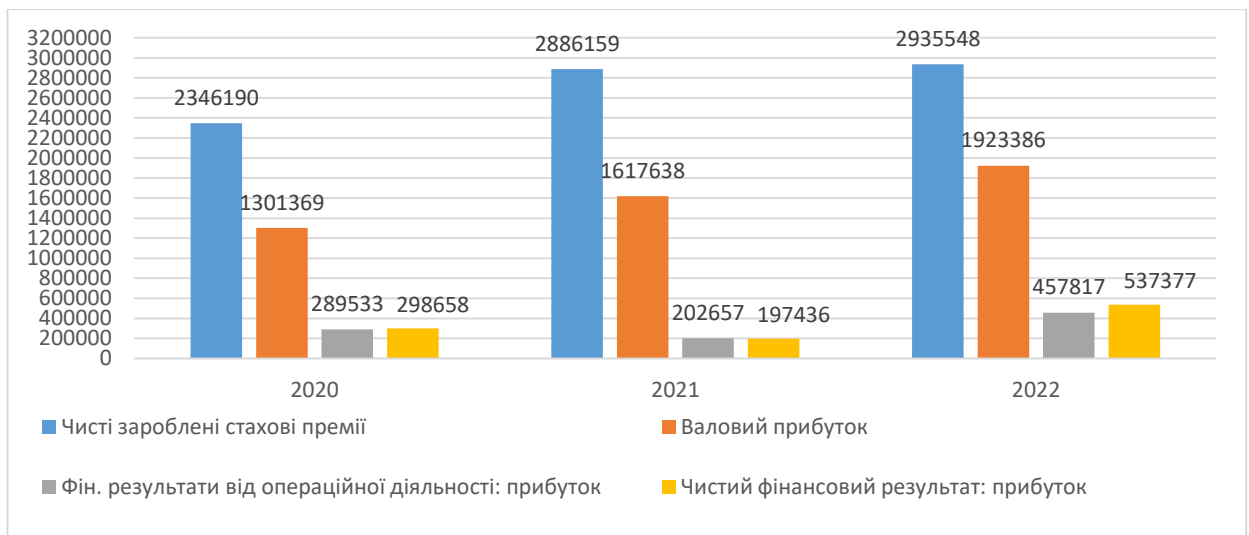

Рис. 2.4. – Динаміка основних показників фінансових результатів АТ «СК «АРКС»

Джерело: розраховано автором

Основним показником результативності роботи компанії є чистий фінансовий результат і за аналізовані роки, а саме 2020-2022 рр. діяльність є прибуткова. Хоча спостерігається певна нестабільність, оскільки за 2021 р. відбулося зменшення на 33,89 %, однак в 2022 р. спостерігається збільшення на 172,18 %, тобто майже в три рази підвищився прибуток компанії, що відображає проведену ефективну діяльність.

Наступним кроком проведемо аналіз активів та пасивів АТ «СК «АРКС» за 2020-2022 рр., який дозволить виявити тенденцію розвитку страхової компанії (табл. 2.7, табл. 2.8).

Таблиця 2.7

Аналіз активів АТ «СК «АРКС» за 2020-2022 рр., тис. грн

№	Показники	РОКИ			Абсолютне відхилення (+,-)		Відносне відхилення, %	
		2020	2021	2022	2021-2020	2022-2021	2021-2020	2022-2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	I. Необоротні активи, усього	603224	1839600	1122091	1236376	-717509	204,96	-39,00
2.	Нематеріальні активи	38514	53192	114585	14678	61393	38,11	115,42
3.	Основні засоби	80126	68928	64595	-11198	-4333	-13,98	-6,29
4.	Довгострокові фінансові інвестиції: Інші фін. інвестиції	–	1033016	360325	–	-672691	–	-65,12
5.	Відстрочені аквізиційні витрати	377550	510666	399440	133116	-111226	35,26	-21,78
6.	Залишок коштів у централізованих резервних фондах	66146	120102	131033	53956	10931	81,57	9,10
7.	II. Оборотні активи, усього	2454559	1858833	3696542	-595726	1837709	-24,27	98,86
8.	Запаси	512	751	750	239	-1	46,68	-0,13
9.	Дебіторська заборгованість	576230	716738	688995	140508	-27743	24,38	-3,87
10.	Поточні фінансові інвестиції	1364955	762751	1381557	-602204	618806	-44,12	81,13

Закінчення табл. 2.7

1	2	3	4	5	6	7	8	9
11.	Гроші та їх еквіваленти	470104	328445	908742	-141659	580297	-30,13	176,68
12.	Частка перестраховика у страхових резервах	42758	50148	716498	7390	666350	17,28	1328,77
	Всього активів	3057783	3698433	4818633	640650	1120200	20,95	30,29

Джерело: розраховано автором на основі додатку А

На основі аналізу (табл. 2.7) з'ясовано, що за 2020-2022 рр. простежується позитивна тенденція до збільшення активів, а саме в 2021 р. збільшення відбулося на 640650 тис. грн, у 2022 р. – 1120200 тис грн. Це свідчить про нарощення обсягу наявного у розпорядження майна, тобто відбувається посилення господарського потенціалу компанії. Необоротні активи на 2021 р. збільшилися на 1236376 тис. грн, а в 2022 р. зменшилися на 717509 тис. грн, збільшення в 2021 р. є досить суттєвими, яке відбулося по більшій мірі, за рахунок інших фінансових інвестицій, проте в 2022 р. за рахунок скорочення даної статті відбулося зменшення. З 2021-2022 рр. відбувається хвилеподібні зміни оборотних активів, а саме на 595726 тис. грн в 2021 р. відбулося зменшення, тоді як на 2022 р. відбулося збільшення на 1837709 тис. грн, майже в два рази. Тобто, збільшення активів за 2021р. відбулося за рахунок підвищення обсягу необоротних активів, в 2022 р. через збільшення оборотних активів. На (рис. 2.5) проілюстровано динаміку активів АТ «СК «АРКС» за останні три роки.

Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах за 2021 р. збільшилася на 140508 тис. грн, на 2022 р. відбулося зменшення на 27743 тис. грн, зменшення не досить велике проте є позитивним показником щодо врегулювання дебіторської заборгованості.

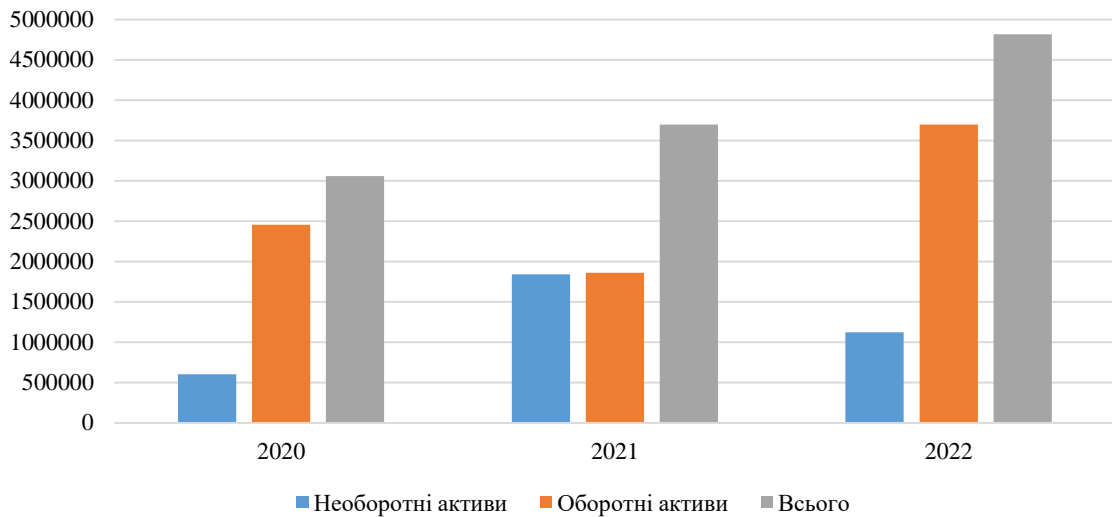

Рис. 2.5. – Динаміка активів АТ «СК «АРКС» за останні три роки

Джерело: розраховано автором

Хвилеподібні коливання простежуються, щодо обсягу грошових коштів в 2021 р. відбулося зменшення показника на 141659 тис. грн, проте в 2022 р. простежується збільшення на 580297 тис. грн, майже в три рази, це є позитивним моментом, що вказує на збільшення найліквіднішого активу.

Таблиця 2.8

Аналіз пасивів АТ «СК «АРКС» 2020-2022 рр., тис. грн

№	Показники	РОКИ			Абсолютне відхилення (+,-)		Відносне відхилення, %	
		2020	2021	2022	2021-2020	2022-2021	2021-2020	2022-2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	І. Власний капітал	957336	1154772	1692149	197436	537377	20,62	46,54
2	Зареєстрований капітал	261975	261975	261975	0	0	0,00	0,00
3	Резервний капітал	118000	118000	139906	0	21906	0,00	18,56
4	Нерозподілений прибуток	577361	774797	1290268	197436	515471	34,20	66,53
5	II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1875514	2023865	2479541	148351	455676	7,91	22,52
8	Страхові резерви	1564044	1991693	2443238	427649	451545	27,34	22,67

Закінчення табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7	8	9
9	III. Поточні зобов'язання і забезпечення	221933	519796	646943	297863	127147	134,21	24,46
10	Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	160941	109698	203145	-51243	93447	-31,84	85,19
11	Поточні забезпечення	–	342370	356105	–	13735	–	4,01
12	Інші поточні зобов'язання	378	613	824	235	211	62,17	34,42
	Всього	3057783	3698433	4818633	640650	1120200	20,95	30,29

Джерело: розраховано автором на основі додатку А

Проаналізувавши (табл. 2.8), можна побачити позитивну тенденцію, щодо збільшення власний капіталу за аналізований період, а саме в 2021 р. збільшився на 197436 тис. грн або 20,62 %, в 2022 р. на 537377 тис. грн або 46,54 %, що свідчить про підвищення благополуччя власників. Помітне збільшення в 2022 р. було зумовлене збільшенням на 21906 тис. грн або 18,56 % резервного капіталу та в більшій частині збільшення нерозподіленого прибутку на 515471 тис. грн або 66,53 %.

Як видно, зі структури пасивів найбільшу частку, а тобто основне фінансування діяльності відбувається за рахунок довгострокових зобов'язань і забезпечень. І за 2020-2022 відбувається його збільшення, а саме за 2021 р. на 148351 тис. грн або 7,91 % та 2022 р. на 455676 тис. грн або 22,52 %. В основному на це вплинуло збільшення обсягу страхових резервів в 2021 р. збільшення відбулося на 427649 тис. грн або 27,34 %, в 2022 р. – 451545 або 22,67 % істотної зміни зазнав резерв збитків або резерв належних виплат, який збільшився на 742645 тис. грн, що зумовлено розвитком збитку за ризиком відповідальності перед третіми особами. Страхові резерви вказують на надійність та можливість покривати можливі витрати страховою компанією, а ще є важливим показником для направлення коштів на інвестування, бо резерви є найбільшим джерелом інвестиційних ресурсів компанії.

Також спостерігається збільшення поточних зобов'язань та забезпечень, в 2021 р. відбулося вагоме збільшення на 297863 тис. грн або 134,21 %, а за 2022 р. спостерігається помірне збільшення на 127147 тис. грн. або 24,46 %, це збільшення дозволяє в повній мірі розкрити потенціал компанії, але підвищує залежність від зовнішніх кредиторів.

На (рис.2.6) проілюстровано динаміку пасивів АТ «СК «АРКС» за останні три роки діяльності компанії.

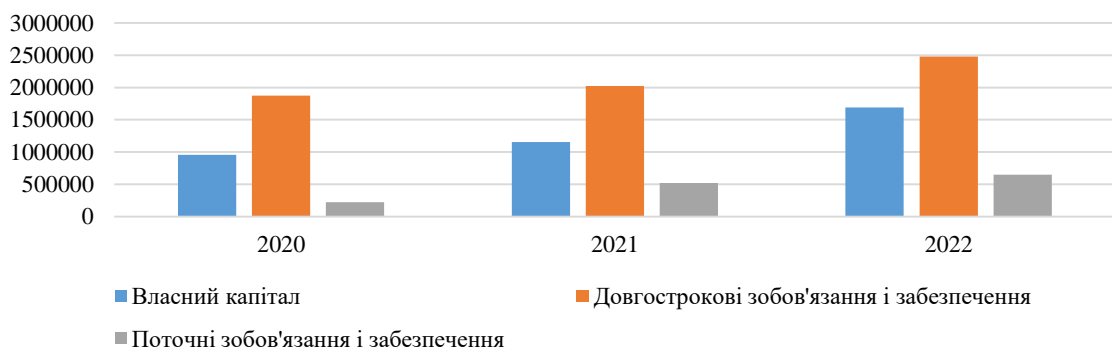

Рис. 2.6. - Динаміка пасивів АТ «СК «АРКС» за 2020-2022 рр., тис. грн.

Джерело: розраховано автором

Збільшення всіх сум пасивів свідчить про те, що збільшується обсяг наявних джерел фінансування для залучення активів. Збільшення власного капіталу є позитивним, довгострокових зобов'язань та забезпечень є наслідком формування резервів, що є звичним для страхових компаній, вони зростають відповідно до збільшення страхових премій, оскільки по інших статтях відбулося зменшення. Зростання поточних зобов'язань та забезпечень в цілому не є позитивним моментом для компанії, тому керівництву необхідно приділити увагу, щоб цей показник не був занадто великим, хоча його частка в структурі є відносно незначною.

В успішній діяльності страхових компаній, важливим показником є рівень страхових премій та виплат, оскільки – це є певною характеристикою для вибору компанії клієнтами та відповідно їх збільшенням, тому, в (табл. 2.9) представлено дані показники.

**Аналіз страхових премій та виплат АТ «СК «АРКС»
за 2020-2022 рр., тис. грн.**

№	Показники	РОКИ			Абсолютне відхилення (+,-)		Відносне відхилення, %	
		2020	2021	2022	2021-2020	2022-2021	2021-2020	2022-2021
1	Страхові премії	2680022	3405304	2763900	725282	-641404	27,06	-18,84
2	Страхові виплати	1027710	1341418	1039738	313708	-301680	30,52	-22,49
3	Відношення страхових виплат до премій	38,35	39,39	37,62	1,04	-1,77	2,71	-4,49

Джерело: розраховано автором на основі додатку А

Проаналізувавши дані, можна зазначити, що за 2021 рр. спостерігається позитивна тенденція змін, щодо страхових премій. В 2021 р. збільшення відбулося – 725282 тис. грн або 27,06 %, проте в 2022 спостерігається скорочення даного показника – 641404 тис. грн або 18,84 %. Обсяг страхових виплат, також на 2021 р. збільшився на 30,52 %, проте у 2022 р. спостерігається зменшення – 22,49 %.

На (рис. 2.7) наочно проілюстровано динаміку страхових премій та виплат АТ «СК «АРКС» за 2020-2022 рр., тис. грн.

Якщо порівняти відношення страхових виплат до страхових премій, то в 2020 р. виплати склали 38,35 % від страхових премій, в 2021 р. спостерігається збільшення на 2,71 %, у 2022 р. зменшення на 4,49 % порівняно з 2021 р. Вважається оптимальний рівень показника в межах 40-80 %, тобто за аналізований період цей показник не перевищує 40 %, дане явище є негативним, оскільки може свідчити про завищені тарифи на послуги або компанія не добросовісно виконує страхові виплати. Проте, може свідчити про ефективність відбору страхових ризиків, які приймають на страхування та за якими відповідно, було мало страхових випадків.

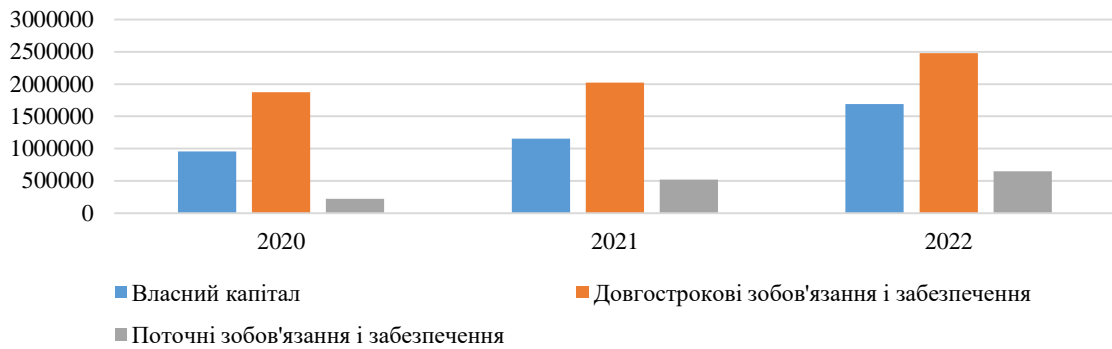

Рис. 2.7. – Динаміка страхових премій та виплат АТ «СК «АРКС» за 2020-2022 рр., тис. грн.

Джерело: розраховано автором

Далі розглянемо напрямки інвестування коштів страховою компанією. Оскільки інвестиційна діяльність, є важливою складовою в поповненні коштів компанії, що дає змогу покривати частину від'ємного значення фінансового результату, нарощувати страхові резерви аби покривати страхові відшкодування, також може бути одним із головних при збільшенні власного капіталу. Тому в (табл. 2.10) наведено дані, щодо інвестиційної діяльності АТ «СК «АРКС».

Таблиця 2.10

Основні напрями інвестиційної діяльності АТ «СК «АРКС» за 2020-2022 рр., тис. грн.

№	Показники	РОКИ			Абсолютне відхилення (+,-)		Відносне відхилення, %	
		2020	2021	2022	2021-2020	2022-2021	2021-2020	2022-2021
1	Депозити в банках	284690	323250	205388	38 560	-117 862	13,54	-36,46
2	Державні облігації України	1364955	1472518	1536495	107 563	63 977	7,88	4,34

Джерело: сформовано автором на основі додатку А

Проаналізувавши дані (табл. 2.10) видно, що страхова компанія більшість своїх коштів інвестує в державні облігації, депозити в банках є значно меншими. За аналізований період відбувається хвилеподібні зміни,

щодо депозитів в банку в 2021 р. спостерігається збільшення на 38560 тис. грн, проте в 2022 р. зменшилися 117862 тис. грн. Стабільна тенденція простежується з приводу поступового нарощування обсягів державних облігаціях, в 2021 р. відбулося збільшення на 107563 тис. грн, на 2022 р. збільшення на 63977 тис. грн. Переважання інвестицій в державні облігації є позитивним моментом, оскільки їх дохідність є значно більшою. Як видно, компанія не інвестує в акції, що стримує більше залучення капіталу, оскільки вони є більш прибутковими, тобто компанія надає перевагу неризиковим фінансовим інвестиціям, що забезпечує надійність отримання прибутку.

З вище наведено дослідження, зрозуміло, що страхування є важливим джерелом, який допомагає зменшити ризики шляхом їх передачі. Відповідно для того, щоб компанія могла приймати ризики необхідно постійно здійснювати аналіз її діяльності, для можливості ефективної діяльності. Важливими показниками є ліквідність та платоспроможність, пов'язана з надійністю та безперервним функціонуванням. Оскільки, їх функціонування має великий вплив на покращення життєдіяльності населення та в цілому сприяють позитивному економічному зростанню.

Часто поняття ліквідність та платоспроможність ототожнюють, оскільки вони взаємопов'язані, але варто їх розрізняти. У контексті страхової компанії ліквідність означає її здатність ефективно перетворювати активи в грошові кошти вчасно для виконання всіх зобов'язань, мінімізуючи при цьому витрати. Платоспроможність страхової компанії оцінюється на основі її здатності виконувати свої зобов'язання своєчасно та в повному обсязі, зокрема, пов'язані зі страховою діяльністю, і на неї впливають вимоги до ліквідності, які визначають необхідні активи для виконання цих зобов'язань. Аналіз ліквідності балансу АТ «СК «АРКС» дозволить оцінити можливість компанії в повному обсязі та в строк розрахуватися по своїх зобов'язаннях і безперервно здійснювати фінансово-господарську діяльність.

Під час оцінки ліквідності балансу активи групують за ступенем зменшення їх ліквідності та порівнюють з зобов'язаннями, що згруповані за

ступенем терміновості їх погашення (табл. 2.11). Ліквідність балансу характеризує рівень покриття зобов'язань страхової компанії її активами, термін конвертації яких в готівку відповідає терміну погашення зобов'язань [53, с. 153].

Таблиця 2.11

Оцінювання ліквідності балансу АТ «СК «АРКС», тис. грн

	Роки				Роки			Платіжний надлишок (+) або нестача (-)		
	2020	2021	2022		2020	2021	2022	2020 рік	2021 рік	2022 рік
A1	1835059	1091196	2290299	П1	191328	149694	231762	1643731	941502	2058537
A2	576230	716738	688995	П2	30605	27732	59076	545625	689006	629919
A3	43270	50899	717248	П3	1878514	2023865	2479541	-	-	-
A4	603224	1839600	1122091	П4	957336	1497142	2048254	1835244	1972966	1762293
Баланс	3057783	3698433	4818633	Баланс	3057783	3698433	4818633	-354112	342458	-926163
								—	—	—

Джерело: розраховано автором на основі додатку А

Аналізуючи дані таблиці можна представити їх реальні співвідношення на основі порівняння підсумків активів та пасивів на (рис. 2.8).

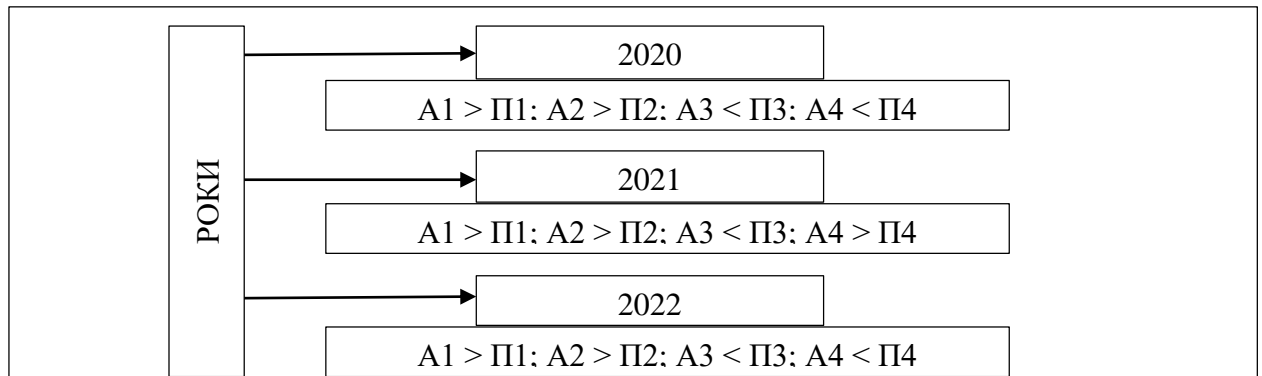

Рис. 2.8. – Ліквідність балансу АТ «СК «АРКС» за 2020-2022 рр.

Джерело: побудовано автором

Отже, стає зрозуміло, що в досліджуваній компанії баланс за 2020 та 2022 рр. не відповідає абсолютній ліквідності, тому, що не виконує всі співвідношення, а саме в частині ($A3 < П3$), всі інші співвідношення виконуються. В 2021 р. баланс був неліквідним, оскільки не виконуються

співвідношення ($A3 < П3$; $A4 > П4$), які вказують на неліквідність балансу. Проте, як зазначалося вище в 2022 р. ситуація покращилася.

За аналізовані роки активи, що повільно реалізуються не покривають довгострокові зобов'язання, а саме за 2020 р. не покривають на суму 1835244 тис грн, 2021 р. – 1972966 тис грн, 2022 р. – 1762293 тис. грн. У відносному вираженні активи, що повільно реалізуються покрили довгострокові зобов'язання на $((43270/ 1878514)*100) = 2,3 \%$, 2021 р. на $((50\ 899/2\ 023\ 865)*100) = 2,5 \%$ $((717248/2479541)*100) = 28,93 \%$, 2022 р. Отже, видно що хоч і відбувається збільшення активів, їхньої суми недостатньо для покриття довгострокових зобов'язань. Але, з урахуванням специфіки діяльності страхової компанії невідповідність цього показника, пов'язана з її основною діяльністю, оскільки саме в цій частині вони формують резерви.

Також, в 2021 р. постійні пасиви не покривають активи, що важко реалізуються на суму 342458 тис грн. У відносному вираженні постійні пасиви покривають активи, що важко реалізуються на $((1\ 497\ 142/1\ 839\ 600)*100) = 81,38 \%$, вказувало, що в компанії є недостатність власних оборотних коштів, що свідчить про фінансову нестабільність компанії. Але в 2022 р. це співвідношення виконується, що вказує достатність власних оборотних коштів.

Далі розрахуємо поточну ліквідність у абсолютних величинах. З урахуванням специфіки діяльності страхових компаній, розраховувати перспективну ліквідність не є актуальним, оскільки розрахунки ліквідності відбуваються за класичною схемою, але НБУ вводить нові нормативи, які ще до кінця не є сформованими, він переводить страхові компанії на свій документообіг, тому в плані реформи відбуваються зміни і відповідно до цих змін будуть нові нормативи, але на даний момент є лише проект постанови [54], який поки не прийнятий.

Для оцінки поточної ліквідності у абсолютних величинах використаємо, наступну формулу:

$$ТЛ = (A_1 + A_2) - (П_1 + П_2). \quad (2.1)$$

Поточна ліквідність досліджуваного підприємства за формулою становить:

- 2020 рік

$$ТЛ = (183059 + 576230) - (191328 + 30605) = 2189356 \text{ тис. грн}$$

- 2021 рік

$$ТЛ = (1\ 091\ 196 + 716\ 738) - (149\ 694 + 27\ 732) = 1\ 630\ 508 \text{ тис. грн}$$

- 2022 рік

$$ТЛ = (2\ 290\ 299 + 688\ 995) - (231\ 762 + 59\ 076) = 2\ 688\ 456 \text{ тис. грн}$$

Проаналізовані вище наведені розрахунки, свідчать про поточну ліквідність балансу досліджуваного підприємства, розраховану на основі абсолютних величин і показують можливість відповідати за поточні зобов'язання перед кредиторами.

Проведемо коефіцієнтний аналіз ліквідності та представимо результати розрахунків в (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Аналіз коефіцієнтів ліквідності АТ «СК «АРКС» за 2020-2022 рр.

Коефіцієнти	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення		Нормативний (оптимальний) рівень
				2021/2020	2022/2021	
Абсолютної ліквідності	8,27	2,09	3,54	-6,18	1,45	0,2 – 0,6
Швидкої ліквідності	10,86	3,48	4,61	-7,38	1,13	0,6 – 1 (але не >2)
Поточної ліквідності	11,06	3,58	5,71	-7,48	2,13	1 - 2

Джерело: розраховано автором на основі додатку А

Проаналізувавши дані (табл. 2.12) можна зазначити, що всі показники значно перевищують нормативні значення, в 2021 р. спостерігається їх зменшення, але все ж не відповідають нормам, на 2022 р. показники підвищилися. Це з одного боку, вказує на низьку ймовірність втрати платоспроможності у найближчій перспективі і те, що компанія володіє потенційними резервами розширення діяльності, з іншого боку це вказує на

неналежне управління активами підприємства, а саме їхнім простоюванням, які могли б забезпечувати покращення діяльності компанії.

На думку І. Г. Аберніхіна, І. Г. Сокиринської [53, с. 156], при оцінці ліквідності саме страхової компанії, необхідно ще застосувати групу показників, які повною мірою врахують страхову складову, такими показниками на думку авторів є: коефіцієнт покриття зобов'язань страховика за укладеними договорами страхування та коефіцієнт достатності страхових резервів. Які показують здатність страховика в повній мірі та своєчасно виконувати зобов'язання, щодо страхових виплат, а також достатність сформованих страхових резервів. Їх розрахунок подано в (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Розрахунок коефіцієнтів ліквідності страхової діяльності

Коефіцієнти	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення	
				2020/2019	2021/2020
Коефіцієнт покриття зобов'язань страховика за укладеними договорами страхування	1,17	0,56	0,94	-0,61	0,38
Коефіцієнт достатності страхових резервів	1,52	1,48	2,35	-0,04	0,87

Джерело: розраховано автором на основі додатку А

Як видно з таблиці, коефіцієнт покриття зобов'язань страховика за укладеними договорами страхування в 2021 р. зменшився на 0,61 пункти, але у 2022 р. спостерігається збільшення на 0,38 пункт, тобто лише в 2020 р. за рахунок найбільш ліквідних активів можна покрити зобов'язання страхової компанії за укладеними договорами, проте в 2022 р. ситуація покращилася і компанія може покрити 94 %, це динаміка відбулася за рахунок, збільшення поточних фінансових інвестицій та грошових коштів, але цього було не достатньо оскільки страхові резерви також збільшилися. Значення коефіцієнта достатності страхових резервів за аналізований період, показує, що компанія повністю здатна за допомоги страхових резервів здійснювати страхові виплати, що є позитивним для її діяльності та показує високий рівень

управління, щодо формування резервів. Але показник проявляє хвилеподібну зміну на 2021 р. спостерігається зменшення – 0,04 пункти, а в 2022 р. зменшення на 0,87 пункти, збільшення може вказувати на здійснення компанією ефективного інвестування за рахунок страхових резервів.

Поряд з показником ліквідності стоїть показник платоспроможності, який певним чином залежить від ліквідності активів, оскільки чим швидше та дорожче можна реалізувати активи, тим більша ймовірність погасити свої зобов'язання, що означає, буде вища платоспроможність.

Згідно до Закону України «Про страхування» [11], страхові компанії мають відповідати нормативу, щодо суми статутного фонду. Для страхових компаній, які здійснюють страхування інше ніж страхування життя становить 1 млн євро (за досліджуваний період найменше значення було 1 євро = 30,63 грн, найбільше 1 євро = 42,53 грн, тобто норматив: при найменшому значення становить у сумі у сумі 30630 тис. грн; при найбільшому значенні – 42530 тис. грн.). За період 2020-2022 рр. сума статутного фонду не змінювалася і становить 261975 тис. грн. Тобто, компанія абсолютно дотримується цього нормативу і перевищує його: за найменшого значення в 8,6 разів; за найбільшого значення в 6 разів. Але не зміна розміру статутного капіталу є негативним показником, оскільки рівень капіталізації впливає на можливість до розширення та обсягу діяльності компанії, що може стимулювати збільшенню прибутку.

В (табл. 2.14) представлено розрахунок рівня платоспроможності страхової компанії.

На основі аналізу даних, з'ясовано, що коефіцієнт поточної платоспроможності за аналізований період не відповідає нормі, за 2021 р. спостерігалось не значне збільшення – 0,88 пункти, проте в 2022 р. різко зменшилося на 15,88 пункти, на це вплинуло зменшення валових страхових премій та збільшення адміністративних витрат. Невідповідність нормативу свідчить, що в компанії не достатньо коштів, які вона отримала у вигляді страхових премій на покриття поточних витрат, пов'язаних з страховою

діяльністю.

Таблиця 2.14

Розрахунок платоспроможності АТ «СК «АРКС», тис. грн

Коефіцієнти	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення	
				2021/2020	2022/2021
Коефіцієнт поточної платоспроможності (>100%)	72,14	73,02	57,20	0,88	-15,82
Фактичний запас платоспроможності	918822	1101580	1577564	182758	475984,00
Нормативний запас платоспроможності					
НПЗ1	469001,7	598213,17	488970,27	129211,47	-109242,90
НПЗ2	264779,84	339292,07	266747,00	74512,23	-72545,07
Коефіцієнт запасу платоспроможності	1,96	1,84	3,23	-0,12	1,38
CAR	0,96	0,84	2,23	-0,12	1,38

Примітка. якщо величина CAR від 0 до 25% оцінка покриття є нормальною; від 26 до 50% -доброю; від 51 до 75% надійною; перевищення 76% - зразкове.

Джерело: розраховано автором на основі додатків

Фактичний запас платоспроможності повинен бути більшим за нормативний запас платоспроможності, це показує коефіцієнт запасу платоспроможності, і за аналізовані роки коефіцієнт більший за 1, що означає, страхова компанія має власні кошти, сформовані в розмірах, які значно перевищують обсяги прийнятих зобов'язань, тобто компанія в змозі відповідати по зобов'язанням перед третіми особами вчасно та в повному обсязі. Цьому є підтвердження оцінюванням по показнику достатності покриття власними коштами (CAR) спостерігається тенденція до збільшення, за аналізований період оцінка покриття є зразковою. Не збіг в результатах коефіцієнту поточної платоспроможності та коефіцієнту запасу платоспроможності, а також оцінці за CAR полягає в тому, що компанія здатна відповідати за своїми зобов'язаннями перед третім особами вчасно, але не здатна за рахунок залучених коштів від клієнтів повністю покрити операційні витрати, тому компанії варто зменшити ці витрати. Проте, слід зауважити, що НПЗ 1, 2 за 2022 р. зменшилися, відповідно на 109242,90 та 72545,07 тис. грн.

На це вплинуло зменшення обсягу зібраних валових страхових премій та зменшення страхових виплат.

Наступник кроком перейдемо до аналізу фінансової стійкості, оскільки він виступає джерелом інформації не тільки для власників компанії, а й служить важливим показником вибору для клієнтів, інвесторів, держави, яка не тільки здійснює контроль за діяльністю, а зацікавлена в соціальній стабільності населення. Проведення аналізу дозволяє комплексно розкрити фактори негативного впливу на діяльність, щоб мати змогу якісно їм протистояти та бути надійним гарантом для забезпечення стабільності всієї держави.

Важливість аналізу фінансової стійкості страхової компанії, полягає в тому, що за її допомоги можна не лише зрозуміти поточний стан та виявити здатність відповідати за зобов'язаннями, що є головним критерієм у зв'язку з її основною діяльністю, а є ще умовою подальшого розвитку компанії, нарощування фінансового потенціалу, забезпечення високого рівня конкурентоспроможності.

Фінансова стійкість – це надійно гарантована платоспроможність, незалежність від випадків ринкової кон'юнктури і поведження партнерів [55, с.113]. Належна постійна підтримка фінансової стійкості страхових компаній є важливою для економіки в цілому. Масштабне зростання страхового ринку, сприяє ефективній участі в економічних та соціальних відносинах у суспільстві. Підвищення фінансової стабільності має сприятливі результати, через зміцнення довіри серед постійних та потенційних клієнтів.

Досліджуючи різні публікації, кожен автор наводить на їх думку методи для оцінки фінансової стійкості, які є більш важливими. Та основного методу поки ще не існує, але більшість використовують найпоширеніші показники, притаманні при оцінці підприємства, такі як: коефіцієнт автономії, стійкості, фінансового ризику, тощо. Тому, для об'єктивної оцінки фінансової стійкості компанії, потрібно проводити цей аналіз лише за допомоги системи показників, а не лише «одного найважливішого», комплекс показників дасть

детальну та всебічну характеристику становища компанії.

Оцінка фінансової стійкості найчастіше здійснюється за відносними показниками [56]. Тому, далі за відносними показниками, а саме коефіцієнтним методом, проаналізовано фінансову стійкість АТ «СК «АРКС» та результати наведено в (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Динаміка показників фінансової стійкості АТ «СК «АРКС» за 2020-2022 рр.

Коефіцієнти	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення		Нормативне значення
				2021/2020	2022/2021	
Коефіцієнт автономії	0,31	0,31	0,35	-0,001	0,04	$\geq 0,5$
Коефіцієнт фінансової залежності	3,19	3,20	2,85	0,01	-0,36	зменшення
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,93	0,86	0,87	-0,07	0,01	0,5 до 0,9
Коефіцієнт фінансового ризику	2,19	2,20	1,85	0,01	-0,36	≤ 1
Коефіцієнт фінансування (фінансової стабільності)	0,46	0,45	0,54	-0,002	0,09	0,9 до 3,0
Коефіцієнт маневреності (мобільності) власного капіталу	2,33	1,16	1,80	-1,17	0,64	$\geq 0,1$
Рентабельність власного капіталу	0,31	0,17	0,32	-0,14	0,15	$\geq 0,2$

Джерело: розраховано автором на основі додатку А

На основі аналізу (табл. 2.15) можна зробити висновок, що коефіцієнт автономії за аналізований період не відповідає нормативу, проте на 2022 р. відбулося збільшення на 0,04 пункти, це означає що компанія залежить від зовнішнього фінансування. Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим показником до коефіцієнта фінансової автономії і спостерігається зменшення показника, але все одно показує, що залежність компанії від зовнішніх зобов'язань знаходиться на високому рівні.

Значення коефіцієнта фінансової стійкості за 2020-2022 рр. відповідає

нормативу, але йде коливання та в 2022 р. незначне збільшення, проте все одно знаходиться на досить високому рівні, що свідчить про перспективний розвиток компанії та низький рівень ризику банкрутства. Коефіцієнт фінансового ризику за весь період значно перевищує нормативне значення на 2021 р. збільшився на 0,01 пункт, в 2022 р. відбулося зменшення на 0,36 пункти це є позитивним моментом, проте невідповідність нормативу впливає на діяльність, оскільки веде до зниження фінансової стійкості та залежності від зовнішніх фінансувань.

Щодо коефіцієнта фінансової стабільності, то спостерігається його коливання і за 2020-2022 рр. значення не відповідає нормативу, воно знаходиться в проміжку 0,45-0,54, що свідчить про недостатність власних коштів задля покриття заборгованості. Коефіцієнт маневреності власного капіталу відповідає нормативу, проте за аналізований період в 2021 р. спостерігається його зменшення, але воно знаходиться в межах нормативу, що свідчить, про достатнє маневрування власних коштів для гнучкості фінансування поточної діяльності. Коефіцієнт рентабельність власного капіталу має хвилеподібне коливання, в 2021 р. показник не відповідав нормативу та становив 0,17, тобто було зменшення на 0,14 пункти, це означало, що компанія неефективно використовує власний капітал, проте в 2022 р. ситуація покращилася та показник вже відповідає нормативу, становить 0,32, збільшився на 0,15 пункти.

Далі розглянемо діяльність компанії в порівняно з конкурентами на страховому ринку. Поведінка всіх суб'єктів страхового ринку України значною мірою визначається конкуренцією, яка характеризується позитивними наслідками впливу [57]. Оскільки конкуренція є важливим показником розвитку та стимулом вдосконалення наданих послуг. Забезпечення надійності, стабільності та встановлення репутації є важливими для забезпечення попиту на страхові послуги. Відповідно, чим більший попит на страхові послуги, тим більша здатність компанії розширювати свою діяльність, удосконалювати показники розвитку та слідкувати за потребами

користувачів, а отже, забезпечувати надійність для всієї країни.

Порівняємо рейтинг страхових компаній за рівнем страхових платежів та виплат, оскільки ці показники є найважливішими у їх діяльності, дані наведено в (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Рейтинг страхових компаній за страховим виплатами та преміями, млн. грн

Компанії	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміна (2022-2020)
	Місце в рейтингу	Обсяг	Місце в рейтингу	Обсяг	Місце в рейтингу	Обсяг	
1	2	3	4	5	6	7	8
по валових страхових премій							
УСГ	4	1913,21	4	2347,07	1	3167,51	1254,3
ARX	1	2680,02	1	3405,31	2	2763,9	83,88
УНІКА	2	2495,57	2	3020,55	3	2547,43	51,86
ТАС СГ	3	2026,92	3	2449,55	4	2432,61	405,69
ІНГО	6	1645,45	6	2000,17	5	1779,73	134,28
за розміром страхових виплат							
УНІКА	1	1226,59	3	1329,25	1	1240,2	13,61
ARX	2	1027,71	2	1141,42	2	1039,73	12,02
ТАС СГ	5	887,6	4	1142,85	3	904,32	16,72
УСГ	3	913,99	1	2791,62	4	787,6	-126,39
ІНГО	6	768,23	5	928,25	5	725,8	-42,43
по чистих преміях							
ARX	1	2531,11	1	3241,51	1	2669,1	137,99
УНІКА	2	2174,23	2	2627,32	2	2357,18	182,95
ТАС СГ	3	1910,17	3	2313,63	3	2342,9	432,73
УСГ	5	1388,39	5	1615,64	4	2280,82	892,43
ВУСО	8	948,89	8	1476,52	5	1591,0	642,11

Джерело: сформовано автором на основі [58]

Виходячи з даних (табл. 2.16), досліджувана компанія за аналізовані періоди входить в ТОП-5 лідерів ринку. А саме за чистими страховими преміями компанія за 2020-2022 рр. займає перше місце серед конкурентів, в 2020-2021 рр. перше місце також по валових страхових преміях, проте в 2022 р. пересунулася на другу сходинку. За розмірами страхових виплат компанія стабільно займає друге місце за три роки, випереджають її тільки

УСГ та УНІКА.

Наступним кроком визначимо, яку частку займають лідируючі компанії по найголовнішим показникам, які наведено в (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Питома вага лідируючих страхових компаній за основними показниками

Компанії	Питома вага, %					
	Страхові премії	Страхові виплати	Власний капітал	Резервний капітал	Активи	Середнє значення
2022 р.						
ARX	7,14	8,03	7,43	6,00	6,82	7,09
УНІКА	6,58	9,58	5,32	5,47	5,9	6,51
УСГ	8,19	6,08	2,83	5,21	4,89	5,44
ТАС СГ	6,29	6,99	3,82	484	4,2	5,23
ІНГО	4,6	5,61	4,21	3,89	4,35	4,53
2021 р.						
ARX	6,91	7,56	5,1	5,44	5,71	6,14
УНІКА	6,13	7,49	3,89	4,47	4,69	5,33
ТАС СГ	4,97	6,44	2,89	5,05	4,03	4,68
УСГ	4,76	15,74	2,55	5,92	4,54	6,7
ІНГО	4,06	5,23	3,41	3,78	3,99	4,09
2020 р.						
УСГ	4,32	6,15	2,48	11,68	7,33	6,39
ARX	6,05	6,92	3,88	4,57	4,71	5,23
УНІКА	5,64	8,26	3,23	3,63	4,01	4,95
ТАС СГ	4,58	5,98	2,83	4,84	3,79	4,40
ІНГО	3,72	5,17	2,89	3,52	3,32	3,72

Джерело: розраховано автором на основі [59]

Дані (табл. 2.17), свідчать, що найбільший показник по середній питомій вазі займає компанія АРКС за 2021-2022 рр. із значенням 7,09 % та 6,14. В 2020 р. посіла другу позицію з 5,23 %, випередила компанія УСГ зі значенням 6,39 %. Отже, досліджувана компанія, займає по більшості вибраних показників найбільшу частку, що говорить про досить високий рівень її діяльності. Також, компанія в 2020-2022 рр. за страховими продуктами КАСКО та страхування майна займає перше місце, по медичному страхуванню стабільно четверте місце, за туристичним страхуванням входить в топ-10 страховиків.

Успішність діяльності АТ «СК «АРКС», підтверджується різними

рейтинговими оцінками серед конкурентів в (табл. 2.18) наведено рейтинг сформований на основі 2021-2022 рр. FinAwards, які проводять конкурс, для визначення кращих професіоналів фінансового сектору України.

Таблиця 2.18

Рейтинг страхових компаній від FinAwards

№	Кращий клієнтський сервіс	Кращий продукт страхової КАСКО	Провідні технології та інновації
2022			
1	ARX	ARX	Арсенал Страхування
2	Альфа-Страхування	Арсенал-Страхування	Альфа-Страхування
3	Арсенал-Страхування	УНІКА	ARX
2023			
1	ARX	Арсенал-Страхування	–
2	Арсенал-Страхування	ARX	–
3	UNIVERSALNA	UNIVERSALNA	–

Джерело: систематизовано на основі [60]

Компанія ARX, за номінацією кращий клієнтський сервіс займає першу позицію, чим підтверджує свій головний елемент глобальної стратегії – це якість сервісу, і те що компанія є клієнтоорієнтованою. Компанія розвиває страхування КАСКО, що підтверджує рейтинг, де компанія посіла 1 місце в 2022 р. та 2 місце в 2023 р. Також, компанія займається інноваційною діяльністю, але дещо поступається своїм конкурентам і зайняла 3 сходинку, що є також достатньо вагомим показником. Відповідно рейтинг проводився в 2023 та 2022 рр. за результатами 2021 та 2022 рр.

Отже, провівши аналіз дослідження АТ «СК «АРКС», можна зазначити, що вона достатньо добре проводить свою діяльність на страховому ринку України, проте в діяльності є проблемні місця, на які варто звернути увагу. Тому запропоновано низку рекомендацій для вдосконалення роботи компанії, а саме: оптимізація структури витрат та джерел їх формування; посилене управління дебіторською заборгованістю, спрямоване на її зменшення в структурі оборотного капіталу; подальше збільшення власного капіталу, використовуючи ефективність формування нерозподіленого прибутку та можливий варіант поповнення статутного фонду; зменшення фінансового

ризик, за допомоги зменшення зобов'язання, перегляду відрахувань до страхових резервів, що дасть змогу скоротити довгострокові зобов'язання; підвищення управління активами підприємства, та використання їх для розширення діяльності; забезпечення ефективного інвестування коштів страхової компанії, розглядаючи можливість вкладання коштів в акції; постійне вдосконалення наданих послуг, задля розширення на більші сегменти ринку; розробка заходів, які спрямовані на зменшення зовнішньої вразливості страхової компанії. Всі ці заходи та постійний контроль за діяльністю позитивно впливатимуть на успішний розвиток страхової компанії в Україні.

2.3 Перспективи запровадження нових страхових продуктів в умовах воєнного стану в Україні

Страховий ринок України знаходить в процесі розвитку, але за останні роки з'являється все більше негативних факторів на його розширення. Розвиненість страхування має важливе значення для забезпечення захисту суспільства, господарюючих суб'єктів та економіки в цілому. На даний момент найвагомішою проблемою є ведення активних бойових дій, як на певних територіях, так і загрози для всієї території з розвитком потужностей зброї. Негативні фактори, такі як: зменшення території наданих послуг, скороченість населення по більшій мірі від переїзду за кордон та численна загибель, зниження платоспроможності, численні руйнування інфраструктури та інше, викликають безліч ризиків для стабільного розвитку страхового ринку та країни. З урахуванням того, що Україна має численні зв'язки зі світом вплив війни, також поширюється на весь світ. Відповідно необхідне об'єднання сил для підтримки всіх галузей та економіки України.

В попередніх питаннях даної роботи, було досліджено, що вже страхові компанії підлаштовуючись до умов воєнної економіки держави, почали запроваджувати страхові продукти з додатковою функцією страхування від воєнних ризиків, оскільки звичайні продукти таку можливість виключають у

зв'язку зі значними збитками, які можуть настати та відповідно ніхто не формував резерви на такі випадки, оскільки не передбачали такого величезного ризику, як війна. Проте, головною особливістю розвитку є гнучкість, щодо різних змін та викликів, тому компанії, які вчасно адаптуються та створюють всі необхідні умови для споживачів, викликають більшу довіру та надійність.

Кризові ситуації, які виникають, одразу вказують на прогалини недопрацювання різних сценаріїв та в загальному на проблемні місця в діяльності у всіх сферах. Проблемним є те, що страховий ринок реагує на всі виклики вже після їх впливу, тобто немає підготовки, яка б забезпечила готовність до різного роду масштабних ризиків. Проте, позитивним моментом виступає все ж таки мобільність та швидке реагування, яке продемонстрував НБУ, як регулятор.

З урахуванням того, що дохідність населення зменшилася, зменшився і попит на страхування, оскільки воно все ж таки не підпадає під категорію першої необхідності для існування, а є додатковим механізмом для захисту в майбутньому. В кризових умовах необхідність пропонувати продукти, які б задовольняли попит є надзвичайно важливим. Оскільки в разі спричинення збитку, витрати будуть покладені на страхові компанії, що в умовах сьогодні є надзвичайно корисним в підтримці.

Важливими кроками є активна участь держави в обговоренні та створенні механізмів, які забезпечуватимуть покриття воєнних ризиків. Зокрема ініціатива, щодо страхування інвестицій, як іноземних, так і українських інвесторів від воєнних ризиків, покладаючи цю функцію на ЕКА. Ряд напрацювань домовленостей з міжнародними організаціями та мета створення трастового фонду, є важливими в напрацюванні припливу коштів від іноземних інвесторів та вітчизняних. Проте вагомим є також задіяння національних страхових компаній, щодо інвестиційного страхування, які б могли реалізовувати ці послуги за допомоги міжнародних перестраховиків, які мають відповідний досвід. Попри війну привабливими залишаються такі

сфери, як: енергетична, аграрна, будівельна, транспортна, оборонна тощо.

Україна експортує значну кількість агропродукції в різні країни світу, створюючи промислову безпеку, проте в умовах війни аграрно-промисловий комплекс (АПК) зазнав значних втрат через воєнні дії. За рік війни за підрахунками ці втрати становлять 8,7 млрд грн, найбільша сума втрат становить 4,3 млрд за пошкоджену чи повністю зруйновану сільськогосподарську техніку [61]. Значна частина ведення активних бойових дій знаходиться на зайнятих сільськогосподарських угіддях, що унеможлиблює їх задіяння в діяльності. Та відповідно, не весь врожай можна було зібрати, при тому, що велику частину готової продукції було цинічно вкрадено країною агресором. Таким чином робота аграріїв підпадає під великі ризики, оскільки вони в деяких випадках виходили працювати навіть під обстрілами, щоб мати змогу забезпечити продовольчими товарами не лише свою країну, а й інші країни світу, особливо країни третього світу. На заваді, ще стали великі ризики перевезення, оскільки транспортно-логістичні шляхи не завжди були безпечними, а особливо великого значення є експорт товарів через море, яке було заблоковано. Проте, за допомоги співпраці держави, міжнародних організацій було укладено «зернову угоду», щодо захисту експорту та його страхування, що дало можливість уникнути продовольчої кризи.

У зв'язку із великою кількістю мінування територій та загроз обстрілу, які знаходяться поблизу активних бойових дій, а також несанкціонованого ракетного обстрілу, пошкодження уламками викликає необхідність задіяння механізму страхування АПК від воєнних ризиків. А саме страхування в першу чергу робітників, техніки, посівів, тварин, перерв у виробництві, як від прямих ризиків, так і вторинних, спричинених детонацією мін чи інших не зірваних предметів. Страхування осіб та майна від вторинних ризиків, матиме важливе значення після повернення територій та її очищення, проте варто розуміти, що це доволі складний та затяжний процес, тому можливі часті випадки підриву, саме тому є необхідність запровадження страхових продуктів, які будуть

враховувати такі ризики.

З більшим переходом на дистанційне урегулювання діяльності, розвиненість технологій все частіше взаємопов'язана з критично важливими секторами, яка створює не лише позитивні зрушення в діяльності, а й наражає їх роботу на ризики, що можуть створити певний дисбаланс. Такими ризиками, стає більше поширення кібероперацій спрямованих на нанесення впливу щодо важливих даних, які використовуються у функціонуванні суб'єктів господарювання. Оскільки впровадження цифровізації в діяльність є необхідною умовою для конкурентоспроможності всіх бізнес структур. Тому розвиненість напрямку кіберстрахування, має відігравати вирішальну роль в покритті фінансових витрат, що спричинені кібератаками у зв'язку із витоком даних, пошкодження інформаційних технологій та мереж. Проте, договори будуть виключати ризики, які пов'язані з війною, тобто ці ризики є системними, країна-агресор використовуючи свої кіберможливості може наносити значний економічний збиток для країни, атакуючи не лише важливу інфраструктуру, а й різні компанії, які проводять діяльність на її території. Включення страхування ризиків спричинених війною в поліси кіберстрахування, має бути за допомоги держави та міжнародного перестраховування.

Зважаючи на те, що війна продовжується, а тому настання страхових випадків має велику імовірність, роль залучення держави має колосальне значення. Оскільки зважаючи на недостатній рівень розвиненості українського страхового ринку, покладати цю можливість на страховиків, можливо лише на певні компенсації з відносно не великими виплатами. А за допомогою об'єднання держави, страховиків та міжнародних організацій є можливість створити основний дієвий механізм, який буде забезпечувати різного роду розподіл ризиків, а саме певний допустимий рівень, який буде виплачувати страховики, а все інше держава, що дасть поштовх до реальних страхових виплат. Як додатковими механізмами може бути створення об'єднання страховиків, які будуть розподіляти рівнозначно ризики серед їх

учасників, а також головним чином використання міжнародного перестраховання. Тому, страхування може бути дієвим інструментом, для сприяння відновлення економіки та відбудови зруйнованих об'єктів.

Зважаючи на вище вказане перспективи запровадження нових страхових продуктів, полягають в наступному:

1) створення стійкого та розвиненого ринку страхування, який зможе забезпечувати стійкість до ризиків у невизначеному ландшафті;

2) підтримка всіх верст населення та суб'єктів господарювання, що дає їм безпечно йти на ризик та бути впевненими про відповідний захист, який вони потребують у міру розвитку подій, що спонукає створення нових страхових продуктів;

3) впровадження дієвих заходів, щодо належного страхування інвестицій від воєнних ризиків, в результаті чого може стимулювати до залучення коштів для відбудови країни, допомога в релокації підприємств, створення високотехнічного виробництва та наданих послуг, збільшення експорту та зменшення імпорту товарів, збільшення кількості робочих місць, переймання та застосування інноваційного досвіду, підвищення рівня доходів та збільшення надходжень до держави;

4) провадження більше заходів спрямованих на розвиток самоосвіти суспільства у фінансових питання та головним чином переваги використання системи страхування;

5) подальше вдосконалення інноваційних систем для можливості пропонування клієнтам зручностей урегулювання всіх питань в дистанційному режимі.

Таким чином, попри ризики нестабільного функціонування лише за допомоги спільної співпраці можна створити надійний механізм страхування в якому будуть чітко прописані всі умови та єдине тлумачення термін аби уникнути спорів. Важливими є, як тимчасово створені страхові продукти, які надаватимуть певну підтримку громадянам, так і створення продуктів на постійній основі, оскільки ризики війни в подальшому залежатимуть від

форми в якій Україна здобуде перемогу та все-таки загроза може залишатися.

Висновки до розділу 2

Провівши дослідження другого розділу, а саме «Оцінка перспектив страхування ризиків в Україні в умовах воєнного стану», слід виділити головні висновки.

Страховий ринок є важливим елементом в розвитку країни, який виступає стабілізатором економічної безпеки, що створює захист від різного роду ризиків. Проте, війна в країні має вплив на всі її сфери, які викликали ряд проблем. Провівши аналіз показників з'ясовано, що на страховому ринку залишається все менше і менше страхових компаній, оскільки не всі мають змогу відповідати нормативам встановленими НБУ та великий вплив створюють нові виклики та кризові умови. В 2022 р. спостерігається нарощення активів, страхових резервів, проте відбувається зменшення страхових премій та виплат, але спостерігається поступове відновлення ринку, що вказує на збільшення страхових премій в першому кварталі 2023 р. порівнюючи з аналогічним періодом. Але за аналізом показників рівня проникнення та щільності страхування, Україна значно відстає від інших країн світу, що вказує на слабкий рівень розвитку страхового ринку. Однак, незважаючи на всі кризові обставини страховий ринок продовжує працювати та робить все можливе для захисту громадян та суб'єктів господарювання.

Провівши аналіз діяльності страхової компанії АТ «СК «АРКС» можна зазначити, що компанія є доволі успішною у своїй діяльності. На що вказує збільшення чистого фінансового результату, активів та власного капіталу. Проаналізувавши ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість, виявлені певні недоліки, а саме, баланс досліджуваної компанії не є абсолютно ліквідним. За коефіцієнтним аналізом ліквідності компанія має перевищення в нормативних значеннях, що вказує на низьку ймовірність втрати платоспроможності у найближчій перспективі. За коефіцієнтним аналізом ліквідності страхової складової має не відповідність нормативу і вказує, що за

рахунок найбільш ліквідних активів не повністю може покрити зобов'язання страхової компанії за укладеними договорами. Аналіз платоспроможності, показав, що компанія здатна виконувати зобов'язання перед третіми особами, тобто є платоспроможною, але за операційними витратами не в повному обсязі здатна відповідати, що вказує на використання довгострокових зобов'язань. При дослідженні коефіцієнтного методу фінансової стійкості, то лише три з семи показників відповідають нормативу, тобто компанія має неналежну фінансову стійкість. При розгляді діяльності компанії з конкурентами, займає передові позиції, що вказує на хорошу роботу. Для покращення роботи компанії було запропоновано ряд заходів, які дозволять і далі успішно проводити діяльність.

З'ясовано, що впровадження нових страхових продуктів, є важливим для розвитку страхового ринку, які будуть відповідати умовам сьогодення. Великої уваги потребує розроблення надійного механізму для страхування від воєнних ризиків, над яким необхідна взаємна співпраця держави, міжнародних організацій та страховиків. Оскільки підтримка населення та суб'єктів господарювання в складних умовах, відіграє важливу роль у їх стабільному функціонування та можливості взаємної співпраці на перемогу України.

ВИСНОВКИ

Під час виконання завдань кваліфікаційної роботи на тему «Розвиток страхування ризиків в умовах воєнного стану», було отримано наступні висновки:

1. В процесі дослідження теоретичної частини було з'ясовано, що ризики завжди супроводжують життя людей, діяльність суб'єктів господарювання та країну. У зв'язку з багатоаспектністю ризиків виникає дискусія, щодо його визначення, тому в роботі було наведено власне бачення його трактування. Для того, щоб мінімізувати ризики використовують механізм страхування в якому ризики і є головною ознакою виникнення цієї сфери. Було з'ясовано, що не всі ризики можуть бути віднесені на страхування, тому досліджено основні критерії за якими ризики підлягають страхуванню та з урахування цього, запропонована авторська думка, щодо визначення страхового ризику. Надзвичайні події та кризові явища є для страховиків, як і негативним чинником для діяльності, так і джерелом створення нових продуктів. Воєнний стан, який діє в Україні здійснює негативних вплив на всі сфери, тому було досліджено, що термін воєнні ризики є відсутнім у законодавстві та не зовсім опрацьованим в наукових джерелах. Проте страхові компанії почали пропонувати страхові продукти з його покриттям, на основі цього, було визначено, що під воєнними ризиками в страхуванні, будемо розуміти, комплекс ризиків, які можуть завдати шкоду застрахованому об'єкту, внаслідок проведення бойових дій (але не на самій території), їх прямого чи опосередкованого впливу. Також, з'ясовано, що страхування ризиків під час воєнного стану є надзвичайно важливим, що має забезпечити надійний захист у разі настання страхових випадків, як суспільству, так і господарюючим суб'єктам, створюючи належну підтримку в надзвичайно складних умовах. Та окресленні основні завдання страхування під час воєнного стану, а саме:

- забезпечення повного інформування страхувальників під час

укладання договорів та не замовчування ризиків, які є виключенням;

- сприяння максимально вигідних умов та доступу при оформленні страхових продуктів;
- створення надійного захисту для страхувальників, забезпечуючи відшкодування збитків;
- розробка нових видів продуктів, які зможуть задовольнити потреби суспільства.

2. Розглянувши міжнародний досвід страхування ризиків спричинених воєнними діями, з'ясовано, що вони підлягають до виключень з полісів страхування, оскільки можуть мати надзвичайно великі негативні наслідки та відповідно колосальні суми завданих збитків. Проте, країни для подолання наслідків, які спричиняють воєнні дії, впроваджують систему страхування з підтримкою держави, що дає можливість розподілу ризиків. Так, було розглянуто досвід Іспанії та Ізраїлю, що може слугувати важливим джерелом інформації, для створення системи страхування від воєнних ризиків в Україні. Та зазначено, що не завчаючи на війну, яка приносить великий руйнівний вплив, необхідно аби економіка продовжувала функціонувати та приносити дохід для підтримки її життєдіяльності.

3. Досліджено, що інвестиційна діяльність має важливе значення, як для страховиків, які мають можливість примножувати свій капітал та заодно бути інституційними інвесторами, так і в цілому для країни інвестиції приносять додаткові кошти в економіку. Проте, в умовах воєнного стану дещо ускладнюється процес залучення коштів, тому страхування інвестицій має вагоме значення, оскільки інвестуючи кошти, інвестори мають бути впевненні в надійності їх повернення, цією надійністю і виступає механізм страхування. Тому, було розглянуто, що страхування інвестицій від воєнних ризиків, надають національні агентства та міжнародні організації. В Україні вже почали приймати відповідні рішення, за якими буде надано таку можливість страхування Експортно-кредитному агентству. Відповідно лише за додаткових ресурсів від іноземних та національних інвесторів України

матиме, можливість швидкого відновлення.

4. Діяльність страхового ринку в умовах воєнного стану, як і вся країна піддається негативному впливу. Так, було наведено ряд проблем з якими зіштовхнулися страхові компанії, але певною «підготовкою» була пережита пандемія *Covid-19*, що дало можливість переходу, на вже відому дистанційну діяльність. За проведеним аналізом, з'ясовано, що з кожним роком на ринку кількість страховиків зменшується, за період з 2022 р. по 30.04.2023 р. зменшення відбулося на 34 компанії. Проте, в порівнянні з 2021 р. активи та страхові резерви вдалося наростити, відповідно на 9,5 % та 12,6 %. Згубного впливу зазнало зменшення страхових премій на 20,32 % та відбулося зменшення страхових виплат на 27,78 %. Але в першому кварталі 2023 р. в порівнянні з аналогічним періодом 2022 р. спостерігається збільшення страхових премій та виплат, хоча вони є меншими від довоєнного періоду. Проаналізувавши показники рівня проникнення та щільності страхування, було з'ясовано, що вони мають невеликі значення та в порівнянні з іншими країнами світу, вказують, що розвиток національного страхового ринку значно відстає. Розглянуто, страхові продукти від воєнних ризиків, які вже пропонують страховики та з'ясовано, що вони не є окремими, а включаються до ще ряду звичайних ризиків та мають ряд обмежень, але є позитивним моментом, що такі продукти вже існують. Також, активно йде обговорення, щодо створення механізму страхування воєнно-політичних ризиків. Тому, незважаючи на вплив воєнного стану страховий ринок продовжує працювати та створювати надійний захист для всієї країни.

5. Проведено дослідження АТ «СК «АРКС» та виявлено, що чистий фінансовий результат у 2022 р. збільшився на 172,18 %, що відображає ефективно проведену діяльність. Також, спостерігається збільшення активів компанії на 30,29 % та свідчить про нарощення наявного у розпорядженні майна, а також відображає посилення господарського потенціалу. Визначено, що зростання власного капіталу на 46,54 % та короткострокових зобов'язань – 24,64 %, дає змогу залучати активи, тобто, виступають джерелами їх

фінансування, проте найбільшу частку займають довгострокові зобов'язання, пояснюється саме специфікою страхової діяльності, оскільки включає формування страхових резервів, приріст їх є трішки меншим – 22,52 %. Те, що розмір власного капіталу збільшується, свідчить про підвищення добробуту власника. Збільшення зобов'язань допомагає розкрити повною мірою потенціал компанії, але підвищує залежність від зовнішніх кредиторів. Відбувається збільшення чистих страхових премій на 1,71 %, проте йде негативна тенденція, щодо зменшення страхових премій та виплат, відповідно на 18,84 % та 22,49%.

Здійснивши аналіз ліквідності виявлено, що баланс компанія за 2022 р. є не абсолютно ліквідним. За загальними показниками ліквідності компанія має перевищення в нормативних значеннях, що свідчить про низьку втрату платоспроможності, проте при аналізі ліквідності страхової складової, було виявлено деяку не відповідність нормативу, а саме, що найбільш ліквідні активи не покривають зобов'язання за укладеними договорами, але в компанії є достатньо страхових резервів для здійснення страхових виплат, що є позитивним в діяльності. Виявлено, що компанія має достатній обсяг статутного фонду, який за найбільшим курсом перевищує в 6 разів нормативне значення. При аналізі платоспроможності виявлено, що компанія повністю відповідає нормативу платоспроможності, що забезпечує виконання зобов'язань перед третіми особами, але коефіцієнт поточної платоспроможності не відповідає нормативу, що вказує на нездатність за рахунок залучених коштів від клієнтів повністю покрити операційні витрати. За коефіцієнтним методом аналізу фінансової стійкості, з'ясували, що досліджувана компанія має не належний рівень стійкості, з семи розрахованих показників, лише три відповідають нормативам – це показник фінансової стійкості, маневреність власного капіталу та рентабельність власного капіталу.

АТ «СК «АРКС» в порівнянні з конкурентами займає вагомі позиції, та за більшості основних показників має лідируючі місця, що вказує на досить

успішну діяльність на страховому ринку. З урахуванням виявлених недоліків, було запропоновано ряд рекомендацій, які сприятимуть покращенню діяльності та її подальшого розвитку.

б. Було виділено перспективи запровадження нових страхових продуктів в умовах воєнного стану, а саме:

1) створення стійкого та розвиненого ринку страхування, який зможе забезпечувати стійкість до ризиків у невизначеному ландшафті;

2) підтримка всіх верст населення та суб'єктів господарювання, що дає їм безпечно йти на ризик та бути впевненими про відповідний захист, який вони потребують у міру розвитку подій, що спонукає створення нових страхових продуктів;

3) впровадження дієвих заходів, щодо належного страхування інвестицій від воєнних ризиків, в результаті чого може стимулювати до залучення коштів для відбудови країни, допомога в релокації підприємств, створення високотехнічного виробництва та наданих послуг, збільшення експорту та зменшення імпорту товарів, збільшення кількості робочих місць, переймання та застосування інноваційного досвіду, підвищення рівня доходів та збільшення надходжень до держави;

4) провадження більше заходів спрямованих на розвиток самоосвіти суспільства у фінансових питання та головним чином переваги використання системи страхування;

5) подальше вдосконалення інноваційних систем для можливості пропонування клієнтам зручностей урегулювання всіх питань в дистанційному режимі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Клапків Ю. М. Теоретичні домінанти страхових послуг. *Формування ринкової економіки в Україні*. Львівський національний університет імені Івана Франка. Випуск 35. Частина 1. 2016. С. 210-217.
2. Рудніченко Є. М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*: зб. наук. пр. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2013. №25 (I). С. 188-195.
3. Бонба І. І. Ризики діяльності страхової компанії. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*, 2019, № 22. С. 43-47.
4. Журавка О. С., Бухтіарова А. Г., Пахненко О. М. Страхування: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 350 с.
5. Сокиринська І. Г. Журавльова Т.О. , Аберніхіна І.Г. Страхувальний менеджмент. Навч. посіб. Дніпропетровськ, 2016. 300 с.
6. Олійник О. В., Нагаєва Г. О. Страхування: навч. посіб. Харків: Стильна типографія, 2020. 256 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови: уклад. та голов. ред. Бусел В. Т. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
8. Романчик Т. В. Небезпека, загроза, ризик: аналіз термінологічного апарату теорії економічної безпеки. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2020. № 17. С. 257-267.
9. Сосновська О. О. Напрями стійкого функціонування підприємства в умовах невизначеності. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2018. № 2. С. 350-364.
10. Кочетков В. М., Соловей Н. В. Методологія формування страхового ринку України. *Економіка і управління*. 2019. № 2. С. 5-17.
11. Про страхування. Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР (в редакції від 06.05.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/85/96->

%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 22.05.2023)

12. Дударенко В. Особливості страхового ризику під час здійснення капітального будівництва. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2019. № 36 (2-2). С. 81-84.

13. Воронкова О. М., Позднякова Л. О. Страховий ризик як основа формування теорії страхової системи. *Менеджер*. 2017. № 4. С. 77-85.

14. Стражева В. В. Страховий процес: поняття, елементи та необхідність впровадження. *Фінанси, облік, банки*. 2017 № 1 (22). С. 202-210.

15. Нечипорук Л. В. Страхування в системі ризик-менеджменту бізнес-структури. In *The 2 nd International scientific and practical conference "Progressive research in the modern world" (November 2-4, 2022) BoScience Publisher, Boston, USA*. 2022. 604-610 p.

16. Косова Т. Д., Слободянюк О. В. Формалізація розвитку сегменту майнового та ризикового страхування. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 33(1). С. 336-342.

17. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року N 2102-IX із змінами та доповненнями. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U064_22?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&ga=2.31234495.1634821309.1681121436-565598937.1644944548 (дата звернення: 11.04.2023)

18. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 11.04.2023)

19. Марина А. С., Пеценко М. В. Діяльність страхових компаній у воєнний час. *Політ. Сучасні проблеми науки: тези доповідей XXIII Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених*. Київ, 2023. С. 120-121.

20. Александрова М. М. Зміст воєнних ризиків у страхуванні. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/187.pdf> (дата звернення: 27.05.2023)

21. Татаріна Т. В. Страхування політичних ризиків: поняття та особливості оцінки. 2017. С. 393-395.
22. Страхова компанія ARX: офіційний вебсайт. URL: <https://arx.com.ua/> (дата звернення: 27.04.2023)
23. Страхова компанія ВУСО : офіційний вебсайт. URL: <https://vuso.ua/> (дата звернення: 27.04.2023)
24. Страхова компанія ІНГО: офіційний вебсайт. URL: <https://ingo.ua/> (дата звернення: 27.04.2023)
25. Javier Caamaño Malagon. What does insurance cover during a war? A journey through history. *MAPFRE*. 2022. URL: <https://www.mapfre.com/en/insights/insurance/what-does-insurance-cover-during-a-war/> (дата звернення: 26.04.2023)
26. Spain – Terrorism risk insurance programme. *OECD International platform on Terrorism risk insurance*. URL: <https://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Spain-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (дата звернення: 27.04.2023)
27. Israel – Terrorism risk insurance programme. *OECD International platform on Terrorism risk insurance*. URL: <https://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Israel-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (дата звернення: 27.04.2023)
28. Сосновська О. О., Горач І. В. *Особливості управління інвестиційною діяльністю страхових компаній в Україні. European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*. 2021. Вип.№ 1(7). С. 103-114.
29. Кривошлик Т. Д. Страхування інвестицій як інструмент захисту суб'єктів інвестиційної діяльності. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*. 2022. С. 22-23.
30. Ткаченко Е. О., Цуркан І. М. Інвестиційна діяльність страховиків в умовах воєнного стану в Україні. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан*. 2022. С. 292-294.
31. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 10.10.2022 р. №1560-

XII/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 19.04.2023)

32. Горбачова О. М., Пеценко М. В. Страхові компанії та їх роль на фінансовому ринку України. *The 15th International scientific and practical conference "Science, innovations and education: problems and prospects" (September 21-23, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. С. 302-306.*

33. Ден Ю. О. Страхування інвестиційної діяльності в умовах військового стану. *Трансформація страхового ринку України в світлі сучасних економічних викликів. 2023. С. 9-10.*

34. Mervenur E. D. E. Management of political risks in international business and political risk insurance. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi. 2022. № 2(2). С. 238-242.*

35. Як забезпечити інвестиції під час війни. *Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/23/697382/>* (дата звернення: 20.04.2023)

36. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків. № 9015 від 14.02.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41349> (дата звернення: 21.04.2023)

37. Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності: Закон України від 20.12.2016 № 1792-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text> (дата звернення: 21.04.2023)

38. Фінансовий комітет парламенту схвалив новий вид страхування інвестицій від воєнних ризиків. *Media pro fintech та інноваційні технології. URL: <https://fintechinsider.com.ua/finansovyj-komitet-parlamentu-shvalyv-novyj-vyd-strahuvannya-investyczij-vid-voyennyh-ryzykiv/>* (дата звернення: 24.05.2023)

39. Офіційна газета «Голос України» URL: <http://www.golos.com.ua/article/368415> (дата звернення: 21.04.2023)

40. Антипенко Н. В. Формування страхового ринку України: дис.

Кандидата економічних наук: 08.00.08. Київ. 2020. 525 с.

41. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 29.04.2023)

42. Офіційний сайт ТОВ «МінфінМедіа». URL: www.minfin.com.ua (дата звернення: 29.05.2023)

43. Insurance indicators. *OECD Statistics*. URL: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=25444> (дата звернення: 29.05.2023)

44. Чисельність населення України варіюється від 28 до 34 мільйонів – демографи. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3692466-ciselnist-naseledda-ukraini-variuettsa-vid-28-do-34-miljoniv-demografi.html> (дата звернення: 30. 05. 2023)

45. Марина А. С. Штамбург О.О. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. Фінансово-економічна система України: сучасний стан та напрями розвитку: кол. монографія. Покровськ, 2019. С. 85-104.

46. Татаріна Т. В. Функціонування вітчизняного ринку перестраховування в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*, 2022, 12 (30). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3259/3274> (дата звернення: 30.04.2023)

47. Страхова компанія ТАС: офіційний вебсайт. URL: <https://taslife.com.ua/> (дата звернення: 30.05.2023)

48. Гаврилко Т. О., Мельничук О. П. Діяльність страхових компаній в умовах ризик-середовища воєнної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 78. С. 95-102.

49. У Національному банку пропонують розділити на два етапи страхування воєнно-політичних ризиків. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3694533-u-nacbanku-proponuut-rozdiliti-na-dva-etapi-strahuvanna-voennopoliticnih-rizikiv.html> (дата звернення: 30.04.2023)

50. Марина А. С., Пеценко М. В. Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 5 (05), С. 44-51.

51. Братюк В. П. Сучасні реалії в Україні та страховий ринок. Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції. *Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклик*. Мукачєво: МДУ, 2022. С. 19-21.

52. Дані з державного реєстру підприємств України. URL: <https://youcontrol.com.ua/> (дата звернення: 01.06.2023)

53. Аберніхіна І. Г., Сокиринська І. Г. Оцінка ліквідності та платоспроможності страхової організації. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2020. № 1. 152-163 с.

54. Проект постанови Правління Національного банку України "Про затвердження Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика". URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/proekt_2022-02-04.pdf?v=4 (дата звернення: 01.06.2023)

55. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. За заг. ред. Сіменко І.В., Косової Т. Д. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 384 с.

56. Рибак О. М., Комісарова П.О. Стратегія фінансової стійкості в умовах посткризових явищ. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2012. № 34. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/2529/2519> (дата звернення: 02.06.2023)

57. Антипенко, Н. В., Буга, Н. Ю., Рибак, О. М. Активізація страхового ринку України в умовах євроінтеграції. *Publishing House "Baltija Publishing"*. 2021. С. 273-289.

58. Рейтинг страхових компаній України. *Forinsurer – онлайн-журнал про технології страхування, insurtech та fintech*. URL: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення 03.06.2022)

59. Наглядова статистика. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 03.06.2023)

60. FinAwards: категорія страхові компанії. URL: <https://finawards.com.ua/> (дата звернення 03.06.2023)

61. Звіт про прямі збитки інфраструктури на березень 2023 р. *Інститут Київської школи економіки*. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf (дата звернення: 04.06.2023)